

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์

พระมหาสกล มหาวีโร และคณะ 2565

รายงานการวิจัย

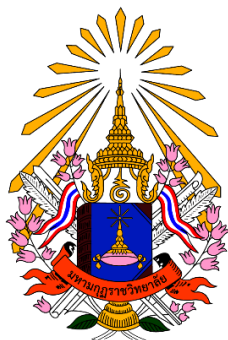
นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์
แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE DEVELOPMENTAL INNOVATION AREA BASED APPROACH ON BUDDHISM AND
LOCAL CULTURE TO INCREASE THE ABILITY AND VALUE OF AN ECONOMIC
SYSTEM WITH THE FULLY CREATIVE IDEAS OF THE ETHNIC
COMMUNITY IN MAE HONG SON PROVINCE

พระมหาสกล มหาวีโร
พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี
พิมภัสสร เต็ดขาด

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม
ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิง
สร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE DEVELOPMENTAL INNOVATION AREA BASED APPROACH ON BUDDHISM AND
LOCAL CULTURE TO INCREASE THE ABILITY AND VALUE OF AN ECONOMIC SYSTEM
WITH THE FULLY CREATIVE IDEAS OF THE ETHNIC COMMUNITY
IN MAE HONG SON PROVINCE

พระมหาสกุล มหาวีโร

พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี

พิมภัสสร เต็ดขาด

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย 2. สังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 3. สังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเลือกแบบเจาะจง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูล นำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนที่กำลังเลือนหายไป สืบทอดทุนชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นโดยการเรียนรู้และการปลูกฝังจิตสำนึก ปรับประยุกต์เพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านสื่อต่าง ๆ จัดสภาพชุมชนให้มีความพร้อมโดยยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกเห็นคุณค่าในทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม

2. นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก ได้รูปแบบนวัตกรรมที่มีชื่อเรียกว่า “ECAP Model” มีองค์ประกอบย่อยได้แก่ (1) E= Environment (สภาพแวดล้อม) ปรับพื้นที่ชุมชนให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ (2) C= Culture (วัฒนธรรม) ขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และยกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรม (3) A= activity (กิจกรรม) บูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับภาคีเครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ (4) P= Person and Community (คนและชุมชน) ยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้คนและชุมชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่

3. รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม จะมีลักษณะเป็นตลาดวัฒนธรรมชนเผ่าแบบผสมผสานที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน เป็นตลาดศูนย์รวมของสินค้าชุมชนและการบริการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวทางของกลุ่มคน ชุมชนและสังคม ซึ่งจะสะท้อนผ่านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี งานเทศกาล และงานศิลปกรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในพื้นที่

คำสำคัญ : 1. การพัฒนาเชิงพื้นที่ 2. ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม 3. เศรษฐกิจฐานราก

ABSTRACT

This research aims 1. to synthesize the management of Buddhist capital and local culture by integrating cooperation with network partners, 2. to synthesize developmental innovations in creative space based on Buddhist capital and local culture, and 3. to synthesize the local cultural market form through the mechanisms of the state and civil society. The research sample was selected in a form of purposive sampling, using an in-depth interview form and focus group discussion. The data was collected by recording audio and taking notes and presented by descriptive analysis. The results were found;

1. The management of Buddhist capital and local culture should revive the community culture together with relevant agencies to revive the fading community culture. It should be inherited and continue in society by passing it down from generation to generation through learning and cultivating consciousness. It should be adapted to create a cultural product by using local identity strategies, encouraging the mutual exchange of knowledge through various media and methods, and organizing community readiness by elevating community participation.

2. The developmental innovations in creative space based on Buddhist capital and local culture to raise the grassroots economic value through an innovation called the “ECAP Model”. There are subcomponents as follows: (1) E = Environment, to adjust the community area to be conducive for driving community economic activities based on creative thinking, (2) C= Culture, to drive creative cultural vitality and to elevate community spaces to have unique cultural points of interest, (3) A= activity, to integrate the cooperation of local agencies with cultural group network partners in the area for having activities together in public areas, (4) P= Person and Community, to raise the level of participation of people and communities to be involved in order to achieve the sustainability of development in the area.

3. The form of a local cultural market through the mechanisms of the state and civil society will look like a mixed tribal culture market, suitable for tourist attractions within the community. It is a market center of community products and services to encourage traveling for tourists to experience and learn about the way of

the group of people community and society which will be reflected through the form of life Traditions, festivals, and arts of various ethnic communities in the area.

Keywords: 1.Spatial Development 2.Buddhist and Cultural Capital 3.Foundational Economy

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะคณะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอันดียิ่งจาก พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร,รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โพน นามณี และ ดร.จรรยาศักดิ์ แพง ทุกคนได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อตรวจเครื่องมือการวิจัย พร้อมทั้งให้ความรู้และ คำแนะนำปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขออนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รองอธิการบดี วิทยาเขต ล้านนา ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ล้านนา และผู้บริหารทุกท่านที่ให้โอกาสและการสนับสนุนทุนการวิจัย ตลอดจนให้กำลังใจในระหว่างการศึกษาจนทำให้ คณะผู้วิจัยสามารถทำวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ คณาจารย์ในสาขาวิชา รัฐศาสตร์ การปกครองทุกท่านที่เป็น กัลยาณมิตรที่ดีช่วยเหลือในการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ซึ่งได้อำนวยความสะดวกและช่วยวิเคราะห์ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัย เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์,ดร. และอนุโมทนา ขอบคุณ ดร.สุชาติ เมืองแก้ว ที่ได้เมตตาแนะนำแหล่งเสียสละเวลาอ่านและตรวจรายงานการวิจัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัยในครั้งนี้ นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยก็อนุโมทนาขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในให้สัมภาษณ์ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังว่า รายงานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจจะ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเช่นเดียวกันนี้ต่อไป

พระมหาสกุล มหาวิโร, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัยชุด และคณะ

30 มีนาคม 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่	7
2.2 แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	9
2.3 แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก	14
2.4 แนวคิดการคิดวิเคราะห์	16
2.5 แนวคิดกระบวนการวิจัยเชิงสังเคราะห์	18
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
2.7 สรุปกรอบแนวความคิด	24
3 วิธีดำเนินการวิจัย	25
3.1 รูปแบบการวิจัย	25
3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	26
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	27
3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	28
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	28
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	29

4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	30
4.1	ผลการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน	30
4.2	ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุน ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก	43
4.3	ผลการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชา สังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์	48
5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	56
5.1	สรุปผลการวิจัย	56
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	58
5.3	ข้อเสนอแนะ	63
	บรรณานุกรม	66
	ภาคผนวก	69
	ภาคผนวก ก เครื่องมือแบบสัมภาษณ์	70
	ประวัตินักวิจัย	74

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	สรุปกรอบแนวความคิด	24
2	กระบวนการสร้างตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม	53

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนตะวันตกของภาคเหนือตอนบน บริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ ม้ง ลีซู ลาหู่ ลัวะและปกากะญอ (กะเหรี่ยง) เป็นต้น ได้อพยพมาอยู่ร่วมกันจึงทำให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างชัดเจนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 19) ชุมชนแต่ละพื้นที่จึงมีทุนทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลายรวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งนับเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศไทยและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้มีการขยายการลงทุนในภาคบริการมากขึ้น เกิดการจ้างงาน และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562: 10) ส่วนบริบทพื้นที่ทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับการจัดอันดับว่าเป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อครัวเรือนที่ต่ำที่สุดในประเทศไทย และถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง โดยมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 39.21 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ร้อยละ 10.53 ขนาดเศรษฐกิจจังหวัด ปี พ.ศ. 2562 มีมูลค่าประมาณ 13,601 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.08 ของ GDP ประเทศไทย ประชากรมีรายได้ต่อหัวประมาณ ปีละ 48,132 บาท ประชาชนส่วนใหญ่พึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลัก รายได้หลักจึงมาจากภาคเกษตรซึ่งค่อนข้างน้อยและไม่แน่นอน ประชาชนไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นหรืออาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ การกระจายรายได้สู่ชุมชนของภาครัฐก็ยังไม่มีความชัดเจนและทั่วถึง (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2562: 4)

ทั้งนี้ จากการดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาพบว่า แม้ว่าภาครัฐจะพยายามแสวงหาแนวทางและกลไกการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจระดับฐานรากได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่สูงซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนา ประชาชนในพื้นที่ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้ รวมทั้งการพัฒนาพื้นที่ซึ่งยังขาดการเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายหลักและการมีส่วนร่วมของประชาคมในพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด ประชาชนในพื้นที่เกิดการว่างงาน ขาดอาชีพและรายได้ จนกลายเป็นพื้นที่ที่มีความเลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่รัฐจะต้องเร่งดำเนินการแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วน (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2562: 8) จากการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัยในชุมชนเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์เบื้องต้น พบว่า การขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐยังไม่เพียงพอที่จะยกระดับ

คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากประชาชนยังขาดข้อมูลองค์ความรู้พื้นฐานและแนวทาง การพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนอย่างชัดเจน รวมทั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อมูลจากศูนย์พัฒนารัฐบาลพื้นที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2562) พบว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความต้องการของประชาชนในการพัฒนาแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกันไป โดยส่วนใหญ่ประชาชนต้องการประกอบอาชีพในท้องถิ่นตนเอง แต่ยังขาดความรู้ ทักษะวิชาชีพและแนวทางการสร้างอาชีพในชุมชน จึงต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจท้องถิ่นให้แก่ชุมชน ให้คนในชุมชนเป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์ โดยที่ภาครัฐเป็นฝ่ายให้การสนับสนุนส่งเสริม ตลอดทั้งคอยแนะนำในการดำเนินการ จนสามารถสร้างรายได้หล่อเลี้ยงคนในชุมชนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นการตอบโจทยการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพสามารถพึ่งพาตนเองได้

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยมีการศึกษาวิจัยในการแก้ปัญหาให้ชัดเจนบนฐานศักยภาพและภูมิสังคมของพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากชุมชนอย่างแท้จริง คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อจะเข้าไปแก้ไขปัญหาของพื้นที่ โดยการขับเคลื่อนงานวิจัยจะตอบโจทยการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Development) ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการพัฒนาพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ผ่านทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายในการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายหลักในพื้นที่ คือ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศิลปินในท้องถิ่น ภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้ได้แผนความร่วมมือ (Cooperation Plan) ต่อยอดด้วยการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือในการสร้างงานสร้างรายได้ด้วยทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนาคือการสานพลังบูรณาการกับประชาชนในพื้นที่ แต่การพัฒนาจะอาศัยเพียงความรู้และประสบการณ์ของประชาชนในพื้นที่อย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีข้อมูลจากงานวิจัยมาหนุนเสริม เพื่อเป็นองค์ความรู้และแนวทางในการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งกระบวนการขับเคลื่อนจากภาคีเครือข่ายหลักในชุมชนสอดคล้องกับเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2563) ที่กล่าวว่า การพัฒนาเชิงพื้นที่จะต้องมีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับชุมชน เพื่อผลักดันให้พื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนได้เกิดเป็นรูปธรรม และเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนทำให้เกิดการบูรณาการดำเนินงานระหว่างส่วนปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างสรรค์และบริหารจัดการให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีนัยของความยั่งยืน เกิดการส่งมอบคุณค่าให้แก่เกษตรกรชาวบ้านในชุมชน คนรุ่น

ใหม่และผู้ประกอบการรุ่นใหม่ผ่านกลไกของพื้นที่และเกิดการสร้างงานและรายได้ในชุมชนจากการสร้างและขับเคลื่อนพื้นที่ทางวัฒนธรรม

ดังนั้น จึงเกิดการพัฒนาแผนงานวิจัยและสังเคราะห์ผลการวิจัยครั้งนี้จากโครงการวิจัย ได้แก่ โครงการวิจัยที่ 1 การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการวิจัยที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการวิจัยที่ 3 การพัฒนารูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายใต้แผนนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

1.2 ปัญหาวิจัย

1.2.1 ผลการสังเคราะห์จากผลการศึกษานวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ ทั้ง 3 โครงการย่อยเป็นอย่างไร ?

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3.2 เพื่อสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3.3 เพื่อสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4 ค่านิยมศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการจัดการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางปัญญาของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ นำออกมาเผยแพร่เพื่อผู้คนได้รับรู้และนำไปสร้างสรรค์สิ่งที่เหมาะสม องค์ประกอบของการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะประกอบด้วย (1) การรื้อฟื้น (2) การสืบทอด (3) การปรับประยุกต์ และ (4) การส่งเสริมเผยแพร่

ทุนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นทรัพยากรทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีคุณค่าสำหรับนำมาพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ทุนที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัดในพระพุทธศาสนา วัดอุ้มงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และ (2) ทุนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา

ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์ วรรณกรรม เหล่านี้มักจะมีมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี และวิถีชีวิต

นวัตกรรม หมายถึง การนำแนวความคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือการทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส และถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน

การพัฒนาเชิงพื้นที่ หมายถึง การพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง คราวเรือนและชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยในส่วนของขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากกรณีเริ่มของคนในพื้นที่ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และฟื้นฟูพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ย่านสร้างสรรค์ หมายถึง ชุมชนที่มีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ และต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์ และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุน เพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงศาสนาและวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบหลักของย่านสร้างสรรค์ 4 ประการ ได้แก่ (1) สภาพแวดล้อม (2) วัฒนธรรม (3) กิจกรรม และ (4) ผู้คนและชุมชน

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถจัดการและพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ตลาดวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน เป็นมรดกสืบทอดกันมา โดยมีกิจกรรมการค้า สินค้าและบริการ ผสมผสานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น อันมีความสำคัญของคนในสังคมซึ่งสืบทอดกันมาช้านานจนเกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Heritage or Cultural Heritage)

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างด้านต่างๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ชุมชนและเครือข่ายประชาคมทางวัฒนธรรมได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ และรูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเพื่อเสริมสร้างอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ชุมชนในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.5.2 หน่วยงานรัฐท้องถิ่น เครือข่ายประชาคมทางวัฒนธรรมและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่นำองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนพัฒนาย่านสร้างสรรค์ให้เป็นชุมชนต้นแบบโดยบูรณาการขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนนวัตกรรม เพื่อพัฒนาต่อยอดการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นทุนเชิงเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน

1.5.3 ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เกิดเป็นภาคีเครือข่ายประชาคมทางวัฒนธรรมทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชน ในการบริหารจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคในสังคม

1.5.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนาต่อยอด เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด, ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนย่านสร้างสรรค์ จนเกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของสังคมที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่

1.5.5 เด็กและเยาวชนในพื้นที่เกิดความหวงแหนและเห็นคุณค่าในมรดกทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตนเอง มีจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ รวมทั้งมีแรงบันดาลใจในการเข้ามาเรียนรู้ต่อยอดและรักษาไว้ซึ่งเรื่องราวอันดีงามของชุมชนท้องถิ่น

1.5.6 นำผลการวิจัยไปเขียนบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ในเวทีวิชาการต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในครั้งนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีประกอบ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่
- 2.2 แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.3 แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก
- 2.4 แนวคิดการคิดวิเคราะห์
- 2.5 แนวคิดกระบวนการวิจัยเชิงสังเคราะห์
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Approach) เป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนามาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน และประเทศได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากการริเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริงนั้น ต้องมีการวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ มีการสร้างเครื่องมือในการหาข้อมูล ความรู้ สร้างกลไกความร่วมมือ เพื่อสามารถจัดการกับประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ได้จริง

งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ หรือ ABC (ABCRD: Area-Based Collaborative Research For Development) เป็นการวิจัยที่เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ โดยสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.) ให้ความหมายคำว่า “พื้นที่” คือ จังหวัด เนื่องจากจังหวัดเป็นหน่วยงานที่บริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง และมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรดังกล่าวเช่นเดียวกับ

ตำบล อย่างไรก็ตาม จังหวัดสามารถทำการบริหารจัดการในระดับที่แตกต่าง ซึ่งรวมไปถึงการสร้างคุณภาพความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐาน อาทิ สวัสดิการ การศึกษา อาชีพ ไปพร้อมกับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ เพื่อให้ได้ข้อมูลและกลไกการทำงานร่วมกันของคนในพื้นที่ (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2554: 14) งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ต้องเป็นงานวิจัยที่พัฒนาทั้งพื้นที่ มิใช่การแก้ไขปัญหาใดก็ได้ในพื้นที่ โดยการคัดเลือกโจทย์จำเป็นจะต้องมีข้อมูลของพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา และค้นหาความต้องการของพื้นที่ นำมาจัดทำ Priority ของปัญหาในพื้นที่ ร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ (Stakeholders) สำหรับเป็นโจทย์ในการดำเนินงานวิจัย นอกจากนี้ในแต่ละโครงการย่อยนั้นจำเป็นต้องมีการประสานการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน

สีลาภรณ์ บัวสาย (2554: 16) ได้กล่าวถึงลักษณะการทำงานวิจัยแบบ ABC ไว้ดังนี้ (1) โจทย์จากคนในพื้นที่ (2) มุ่งหาคำตอบที่ให้ทางเลือกทางออกจากปัญหา (Solution to Problem) (3) ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) และ (4) เป็น การปฏิบัติการของการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคนในและคนนอก (ชุมชนและนักวิชาการ) โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ การมี Platform ที่ทำให้ได้โจทย์ที่เป็นปัญหาจริงของคนในพื้นที่ และการมีกลุ่มคนในพื้นที่ เป็นกลไกที่พร้อมจะรับความรู้ไปใช้

ทั้งนี้การดำเนินงานของการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ในระยะต่อไป ได้แก่

1) ควรมีการให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบ (Impact) ของงานที่ทำต่อผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ทั้งที่เป็นเป้าหมายและไม่เป็นเป้าหมายของโครงการเพื่อสรุปและเป็นการประเมินผลวิธีการดำเนินงานว่ากระทบต่อพื้นที่ในลักษณะใด ในบริบทพื้นที่อย่างไร นอกจากนี้การประเมินผลกระทบควรมีการดำเนินการวิเคราะห์ที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการระยะต่อไป ซึ่งควรระบุไว้ในแผนการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่ต้น

2) ควรมีการทบทวนบทบาทของหน่วยวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ สามารถสร้างคุณค่าเพิ่ม (Value Added) ภายใต้โครงสร้างปัจจุบันของ สวก.และหลายหน่วยงานของรัฐที่ทำงานในพื้นที่อยู่แล้ว ได้อย่างไร อีกทั้งควรมีการวิเคราะห์ว่าหน่วยงานอื่น ๆ ที่ทำงานประเภทใดในพื้นที่ ยังขาดอะไรอยู่ และงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่มีจุดแข็งหรือความพร้อมในด้านใด เพื่อสร้าง Business Model ที่เหมาะสมสามารถนำเสนอคุณค่าภาพรวมได้ทั้งกับ สวก.และกับพื้นที่

เบญจมาศ ตีระมาศวณิช, และสีลาภรณ์ บัวสาย (2558: 12) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ได้แก่

- 1) ใช้ “พื้นที่” เป็นตัวร่วมคือ จังหวัด
- 2) โจทย์วิจัยเป็นปัญหาของจังหวัด โดยเอาโจทย์พัฒนาจังหวัดเป็นตัวตั้ง และมองภาพการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม เป็นการมองว่าผู้ที่เกี่ยวข้องมองว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมควรทำ
- 3) กลไกจังหวัดเป็นผู้ร่วมกำหนดโจทย์และร่วมกำกับการทำงาน ด้วยกระบวนการดำเนินงาน

งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ เป็นการพัฒนาร่วมกันบนฐานข้อเท็จจริง ข้อมูล ความรู้ และการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้น เน้น “ความร่วมมือ” “การเรียนรู้ร่วมกัน” และ “การทำงานแบบเสริมแรงกัน” ระหว่างคนที่ มีจุดแข็งต่างกัน (ชาวบ้าน ราชการ อปท. ภาคเอกชน วิชาการ)

4) ทำงานบนฐานข้อมูลและข้อเท็จจริง การบริหารจัดการการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ต้องมีการกำหนดตำแหน่งของงานวิจัย กำหนดว่าความรู้ที่จะเชื่อมกับกลไกการพัฒนาจังหวัดหลายภาคส่วนอย่างไร

Out put ของการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ มี 3 ประการคือ

1) ผลสำเร็จของการแก้ปัญหาที่เป็นโจทย์ร่วมของภาคีพัฒนาในพื้นที่ได้ สิ่งที่เป็นปัญหาสามารถเปลี่ยนให้ดีขึ้น สิ่งที่เป็นโอกาสแต่ไม่ได้ดึงออกมาใช้ ก็นำมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น

2) เกิด “กลไก” ที่มีความสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ อาทิ เดิมมีแต่ภาครัฐหรือภาคธุรกิจอย่างเดียว ทำอย่างไรให้เป็นกลไกที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความเป็นธรรมระหว่างกัน และมีความสามารถในการจัดการเรื่องใหม่ในอนาคตร่วมกันได้

3) องค์ความรู้ทางวิชาการจากบริบทปัญหาในพื้นที่ หรือประเด็นจากการพัฒนาของสังคมไทย

ดังนั้น งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ถือเป็นงานวิจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ โดยมีการร่วมมือของทั้งนักวิชาการ ภาครัฐ และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลของบริบทพื้นที่ โดยกระตุ้นให้พื้นที่ตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกัน ให้คนในพื้นที่เป็นกลไกช่วยในการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนของการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต กล่าวได้ว่า เป็นการกระตุ้นพลังของคนในท้องถิ่น และสร้างความเป็นเจ้าของงานพัฒนาของคนในท้องถิ่น ให้สามารถช่วยและพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้แสดงศักยภาพออกมาอันก่อให้เกิดการสร้างและกระบวนการเติบโตจากภายใน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนใน อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรี และความมั่นใจที่จะตัดสินใจและเลือกเส้นทางเดินของตนเองได้ ให้ตระหนักว่าตนเอง ท้องถิ่นของตนเองมีของดี มีองค์ความรู้ที่คนภายนอกไม่รู้ ทำให้เริ่มกล้าแสดงออกความคิดเห็น แสดงออกถึงความต้องการของตน ทำให้งานวิจัยเปรียบเสมือนเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพื้นพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

2.2 แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาทุนทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการพัฒนาในการพัฒนาคนและสังคมไทย ให้สามารถก้าวสู่สังคมความรู้ (Knowledge-Based Society) ได้อย่างรู้เท่าทันท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมโลก เนื่องจากประเทศไทยมีทุนทางสังคมที่ด้อยอยู่มากมาย สามารถ

นำมาแก้กฏให้คนไทยมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองของประเทศไทย โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาซึ่งสังคมมีอยู่มากมายทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมที่สั่งสมมาเป็นกลไกในการพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยและการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับคนไทยอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของความสมดุลทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะนำมาซึ่งการสร้างสรรคคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย

2.2.1 ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม ในความเข้าใจของคนทั่วไป ทุน อาจหมายถึง ทรัพย์สิน เงินทอง บ้านเรือน หรืออาจจะเข้าใจในมิติทางเศรษฐศาสตร์ว่า ทุน คือปัจจัยในการผลิตสินค้าหรือบริการ ไม่ว่าจะ เป็น วัตถุดิบ เงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องจักร ฯลฯ อย่างไรก็ตามทุนอาจอยู่ในรูปแบบอื่นๆได้อีก เช่น ทุนสังคม ทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพและทุนธรรมชาติ เป็นต้น ทุนวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของทุนอีกรูปแบบหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ, 2547: 60) ในขณะที่ Throsby (2001: 46) ได้นิยามทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (Embodies) สะสม (Stores) และให้ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้และทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้แต่ทุนวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากสิ่งที่สัมผัสได้มักมีความหมายหรือคุณค่าอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ทุนวัฒนธรรมในสองรูปแบบนี้สามารถปรากฏได้ในทุกช่วงของเวลา ในฐานะทุนคงคลัง (Capital Stock) ซึ่งมีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

ส่วนนักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส บูร์ดิเยอ (See Kaewthep & Hinwiman, 2008: 184-185) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มนำแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรม โดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายสภาพเป็นทุนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นได้ ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) โดยแบ่งประเภทของทุนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้และทรัพย์สินที่อยู่ในรูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชร นิลจินดา รถยนต์ หุ่น เป็นต้น ทุนประเภทนี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้

2) ทูทางสังคม (Social Capital) เป็นรูปแบบของโครงสร้างสถาบัน เครือข่ายและความสัมพันธ์ซึ่งปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรงรักษาและพัฒนาตนเอง เพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมตามที่ตนเองต้องการ ทูทางสังคมเป็นเสมือนทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถนำไปเอื้อประโยชน์ทางสังคมให้แต่ละคนตามกลุ่มที่สังกัดตั้ง แต่ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ทำงาน กลุ่มธุรกิจ เป็นต้น

3) ทูทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดการได้เปรียบหรือได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ

4) ทูทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986: 241) นิยามไว้ว่าเป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือ รสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้อ้างรักษาระดับชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ในขณะที่ Storey (1999: 47-55) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษา เห็นว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นการสะสมของความรู้ ความคุ้นเคยและความรู้สึกของแต่ละบุคคลในเรื่องภูมิหลังครอบครัว การลงทุนทางด้านการศึกษาและสถานภาพทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตที่แตกต่างกันทุนทางวัฒนธรรมที่แต่ละบุคคลสะสมมา จะมีอิทธิพลต่อพื้นฐานการรับรู้วัฒนธรรมที่ครอบงำหรืออำนาจที่มีอิทธิพลในสังคมว่าเป็นเรื่องธรรมดา ส่วน Griswold (2004: 93-95) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาอธิบายความหมายทุนทางวัฒนธรรมจากแนวคิดของบูร์ดิเยอเพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมอาจถูกมองในฐานะเป็นทุนชนิดหนึ่งที่สามารถสะสมและนำไปลงทุนได้เหมือนดังเช่นทุนทางเศรษฐกิจ หรือสามารถนำไปแปรรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ ทุนทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการรับรู้รสนิยมทางศิลปวัฒนธรรมรวมถึงรูปแบบการใช้ชีวิต ด้วยการมองทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นการสะสมทุนชนิดหนึ่งที่น่าไปสู่การรับรู้ของอำนาจที่มีอิทธิพลในสังคม

Bourdieu (1986: 246) อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมอาจจะปรากฏได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 3 รูปแบบคือ (1) เป็นสิ่งที่ฝังในตัวคนหรือจิตใจ (Embodied as state of mind/body) เช่น ความคิด ความเชื่อ (2) เป็นสิ่งที่เป็นตัวตนจับต้องได้ (Objectified) ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของสินค้า วัฒนธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ภาพวาด ฯลฯ และ (3) ความเป็นสถาบัน (Institutionalized) หมายถึง กติกาความเชื่อ การยอมรับที่หลายคนเห็นร่วมกัน อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา โดยทุนวัฒนธรรมในรูปแบบที่ฝังในตัวคนหรือจิตใจ เป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุด

กล่าวโดยสรุป ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้คู่ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์ อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคมทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรม

การถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

2.2.2 องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามที่คนในอดีตคิดทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้จำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

1) เป็นมรดกตกทอด เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ประกอบด้วยสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาทิ โบราณสถานขนาดใหญ่กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้จำพวกวัตถุ บันทึกล่าเรื่องเป็นเอกสาร ตำนาน บันทึกรุ่น เช่น ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของชาวใต้ บันทึกรุ่นในศิลาจารึกฯ

2) เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษหรือเนื้อหาของวัฒนธรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วยเอกลักษณ์พิเศษในการทำมาหากิน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกัน ในแต่ละพื้นที่ ภาษาพิธีกรรม สำเนียงพูด ความเชื่อศาสนาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม สุนทรียศาสตร์ สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นความสวยงามตามอารยธรรม ควรมีการสืบสานทำนุบำรุงให้คงอยู่ ระบบเครือญาติ และระบบสังคม

3) ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ ได้แก่

3.1 ศาสตร์หรือความรู้ของบรรพชน อาทิ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์

3.2 ภาษาศาสตร์และการคำนวณ เช่น โคลง ฉันท์กาพย์กลอน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ฯลฯ หน่วยชั่งตวง

3.3 อาชีวศาสตร์เป็นความรู้เกี่ยวกับการยังชีพ อาทิ เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องมือการเกษตร เครื่องมือจับปลา เป็นต้น

3.4 ยุทธศาสตร์ ในการป้องกันตนเองและการรักษาชีวิต เช่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่ กระบองการเขียนตำราพิชัยสงคราม ฯลฯ

3.5 การเยียวยาชีวิตหรือแพทยศาสตร์เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำและการใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณ ฯลฯ

3.6 การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ โดยใช้ความรู้ในเชิงรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และธรรมศาสตร์ เช่น ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ฯลฯ

3.7 ศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์รวมทางศิลปะที่สำคัญ

นอกจากนี้ Bourdieu (1986: 242 -244) อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมปรากฏใน 3 รูปแบบคือ

1) เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในคนหรือกลุ่มคน เช่นความคิด จินตนาการความคิดริเริ่มความเชื่อ

2) เป็นสิ่งที่ป็นรูปปลักษณ์และเป็นตัวตน เช่น ภาพวาด เครื่องมืออุปกรณ์สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก

3) ความเป็นสถาบัน เช่น กติกาการยอมรับที่หลากหลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับ ในสถาบันกษัตริย์ วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความสามัคคี ประเพณี หรือกิจกรรมร่วมกันของสังคม

ดังนั้น สรุปได้ว่า ทูทางวัฒนธรรมเป็นทุนและต้นทุนที่สำคัญ เป็นสิ่งที่ดีงามเป็นแบบแผน เนื่องจากการก่อเกิดวัฒนธรรมแต่ละด้าน จะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อม หากมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมนั้นๆให้เสื่อมคุณค่าหรือสูญหายไปจากสังคมได้

2.2.3 แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนา

ทุนทางพระพุทธศาสนาเป็นทุนอันยิ่งใหญ่โดยมีวัดเป็นต้นทุนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าในสังคมไทย ซึ่งการเชื่อมโยงวัดกับสังคมอย่างเกื้อกูลกัน ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1) การพัฒนาทางกายภาพ วัดมีความต้องการสถาปนิกและนักศิลปะเข้ามาช่วยเพื่อให้พื้นที่ภายในวัด สะอาด สงบ ร่มรื่น และคลายความเครียด เพื่อให้เกิดความสงบในจิตใจ

2) ด้านสังคม วัดกับชุมชนควรที่จะประสานความร่วมมือกัน เพื่อแก้ปัญหาและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีความสุข

3) ด้านธรรมะ กระแสคนทั่วโลกเริ่มหันมาสนใจการเจริญสติมากขึ้น วัดควรมีการอบรมการเจริญสติ เพื่อเป็นการสร้างความสุข ลดความทุกข์ให้คนได้ทั่วโลก

4) ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากฐานคือชุมชนท้องถิ่น วัดที่อยู่ในพื้นที่ 30,000 กว่าวัด สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างน้อย 2 ประการ คือ เปิดพื้นที่ให้คนจนให้ทำมาหากิน และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเพื่อเข้าถึงธรรมะและพัฒนาจิตใจ

ทั้งนี้ทุนทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) ทุนที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัดในพระพุทธศาสนา วัดอุ้มงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานต่างๆภายในวัด รวมถึงพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งถือเป็นทุนทางศาสนาที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

2) ทุนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จาริตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา (ประเวศ วะสี, 2559: 66-67)

ดังนั้น การพัฒนาประเทศที่แท้จริงจึงควรให้ความสำคัญด้านพุทธศาสนาและรื้อฟื้นความหมายและคุณค่าแท้จริงของวัดเพื่อนำมาเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย สังคมไทยต้องเห็นคุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นทุนอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนองค์กรทางศาสนาคือพระสงฆ์ ถ้าสังคมเห็นคุณค่าของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ฝึกหัดพัฒนาคนให้มีศีลธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นกำลังสำคัญ ในการพัฒนาประเทศให้เจริญตามที่ควรจะเป็น

และจำเป็นอย่างที่ตั้งคมไทย ต้องใส่ใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเพื่อพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแบบพุทธ มีวิถีชีวิตแบบพุทธนำไปสู่การพัฒนาประเทศแบบพุทธที่หลักการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนหรือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก

2.3.1 ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก

เกวลิน หนูสุทธิ (2562: 487) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผล และสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนท้องถิ่นตลอดจนมีการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นอย่างครบวงจร ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับคนพื้นที่อย่างเพียงพอ และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (2560: 32) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานราก คือ การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จากอาชีพที่สุจริตใน 3 กลุ่มหลัก คือ ด้านการเกษตร แปรรูป และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการเข้าถึงปัจจัยการผลิต สร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสาร การรับรู้ เพื่อความยั่งยืน และการบริหารจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำอย่างเชื่อมโยงกัน

สันติ ศรีสวนแดง (2563: 413) กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบการจัดการทุนชุมชน ได้แก่ ทุนคน ทุนเครือข่าย ทุนทรัพยากร ทุนวัฒนธรรม และทุนภูมิปัญญา โดยชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างพลังในการทำงานร่วมกันความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน ระบบข้อมูลระบบการผลิตระบบการอยู่ร่วมกันให้สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้

คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก (2559: 5) กล่าวว่า “เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจ แนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจก แต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นส่วนสร้างความสัมพันธ์ ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆและภายนอก

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานราก คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิด

การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุดมีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานต่างๆสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน

2.3.2 หลักการระบบเศรษฐกิจฐานราก

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและระบบเศรษฐกิจฐานรากมีฐานคิดที่คล้ายคลึงกันและนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือ “มีหลักการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมในมิติใหญ่ จำแนกเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย อันนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างสมดุลในทุกมิติ” หลักการของเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีคุณธรรม มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ใน พื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน(คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559: 21) นอกจากนี้ ยังมีการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ได้เข้ามาให้ความรู้ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของคนในชุมชนให้แข็งแกร่ง และชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองภายในภาคหน้า ในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีหลักการพัฒนาบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนการทำงานที่เริ่มจากชุมชนร่วมกันค้นหาปัญหา ร่วมกันตัดสินใจและวางแผนร่วมกันดำเนินงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และร่วมกันติดตามประเมินผลการทำงาน รวมไปถึงการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันเป็นประสบการณ์ที่ดี ระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว นั่นคือคนในชุมชนมีมากกว่าคำว่า “คุณภาพชีวิตที่ดี” โดยคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้องมาพร้อมกับคำว่า “ความสุข”

เศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นฐานคิดใหม่ในเชิงนโยบายที่รัฐบาลกำหนดขึ้นมา เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเป้าพัฒนาจากฐานของประเทศเป็นลำดับแรก กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างรากฐานของประเทศให้มีความแข็งแรงและมั่นคง ส่งผลให้หลายภาคส่วนมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากไปปรับใช้ หนึ่งในนั้นคือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการร่วมดำเนินงานของคนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการที่ชุมชนคิด ชุมชนทำและชุมชนได้ ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการพัฒนาการโดยชุมชนนำไปสู่ความยั่งยืน และสามารถสร้างสุขอย่างสมดุลให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

โดยชุมชนอย่างยั่งยืน สอดรับกับหลักการเศรษฐกิจฐานราก เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจฐานรากจึงจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิควิทยาการและความรู้เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาดหรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายพอเพียง เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัย สามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดีอย่างเป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

2.4 แนวคิดการคิดวิเคราะห์

2.4.1 ความหมายของการคิดวิเคราะห์

การศึกษาความหมายของการคิดวิเคราะห์หรือความสามารถในการคิดวิเคราะห์นั้น เป็นความสามารถทางสมอง ได้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Bloom (1956: 6-9) กล่าวว่า การคิดวิเคราะห์เป็นความสามารถในการแยกแยะเพื่อหาส่วนย่อยของเหตุการณ์เรื่องราวหรือเนื้อหาต่าง ๆ ว่าประกอบด้วยอะไร มีความสำคัญอย่างไร มีอะไรเป็นสาเหตุ มีอะไรเป็นผลและที่เป็นอย่างนั้นด้วยหลักการอะไร เช่นเดียวกับ Russel (1956: 181-182) ให้ความหมายว่า การคิดวิเคราะห์นั้นเป็นการ คิดเพื่อแก้ปัญหาชนิดหนึ่ง โดยผู้คิดจะต้องพิจารณาตัดสินเรื่องราวต่าง ๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย การคิดวิเคราะห์จึงเป็นกระบวนการประเมินหรือหรือการจัดหมวดหมู่โดยอาศัยเกณฑ์ที่เคย ยอมรับกันมาก่อน แล้วสรุปหรือพิจารณาตัดสิน ส่วน Watson & Glaser (1964: 11) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า เป็นสิ่งที่เกิดจากส่วนประกอบของทัศนคติ ความรู้และทักษะ โดยทัศนคติเป็นการแสดงออกทางจิตใจต้องการสืบค้นจากปัญหาที่มีอยู่ ความรู้จะเกี่ยวกับการใช้เหตุผลในการประเมินสถานการณ์ การสรุปความเที่ยงตรงและการเข้าใจในความเป็นนามธรรม ส่วนทักษะจะประยุกต์รวมอยู่ในทัศนคติและความรู้ สอดคล้องกับ Good (1973: 680) ที่ได้ระบุว่า การคิดวิเคราะห์ หมายถึงการคิดอย่างรอบคอบ ตามหลักของการประเมินและมีหลักฐานอ้างอิง

เพื่อหาข้อสรุปที่น่าจะเป็นไปได้ ตลอดจนพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และใช้กระบวนการตรรกวิทยาได้อย่างถูกต้องสมเหตุสมผล

ส่วนนักวิชาการของไทย ทิศนา ขัมมณี (2545: 401) ระบุว่า การคิดวิเคราะห์ หมายถึง การคิดที่ต้องใช้คำตอบแยกแยะข้อมูล และหาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่แยกแยะนั้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเรียนรู้ในระดับที่ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าอะไรเป็นสาเหตุ เหตุผล หรือแรงจูงใจ ที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง เช่นเดียวกับ สุวิทย์ มูลคำ (2549: 9) สรุปว่า การคิดวิเคราะห์ คือ ความสามารถในการจำแนก แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของ เรื่องราวหรือเหตุการณ์ และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นเพื่อค้นหาสภาพความเป็นจริงหรือสิ่งสำคัญของสิ่งที่กำหนดให้ นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2553: 2) ยังได้ให้ความหมายการคิดวิเคราะห์ไว้ว่า หมายถึง การจำแนก แยกแยะ องค์ประกอบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ออกเป็นส่วน ๆ เพื่อค้นหาว่าทำมาจากอะไร ประกอบขึ้นมาได้อย่างไร เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร

จากความหมายของการคิดวิเคราะห์ที่นักการศึกษาข้างต้นกล่าวไว้ข้างต้นส่วนใหญ่จะเป็นไปในแนวเดียวกัน ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายว่า “การคิดวิเคราะห์” หมายถึง การคิดที่มีความซับซ้อนอย่างลึกซึ้งละเอียดถี่ถ้วนในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นข้อมูล เรื่องราว หรือสถานการณ์ ประกอบด้วยความสามารถในการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบออกเป็นส่วนย่อย โดยสามารถให้รายละเอียดด้วยการให้เหตุผลที่ถูกต้องจากพื้นฐานความรู้หรือ หลักการ ระบุได้ว่าองค์ประกอบหรือส่วนย่อยนั้น ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร ระบุได้ ว่าสิ่งใดเป็นเหตุสิ่งใดเป็นผล นำไปสู่ข้อสรุปหรือการตัดสินใจ

2.4.2 องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์

Marzano (2001: 29) อธิบายว่า การคิดวิเคราะห์ประกอบด้วยทักษะ 5 ประการ ได้แก่ ทักษะการจำแนก เป็นความสามารถในการแยกแยะส่วนย่อยของเหตุการณ์ หรือเรื่องราวออกเป็นส่วนให้เข้าใจง่ายโดยมีหลักการในการแบ่งแยกและสามารถบอกรายละเอียดได้ ทักษะการจัดหมวดหมู่ เป็นความสามารถจัดประเภทลำดับ กลุ่มของสิ่งที่มีความคล้ายคลึงกันเข้าด้วยกันโดยลักษณะหรือคุณสมบัติที่เป็นประเภทเดียวกัน ทักษะการเชื่อมโยง เป็นความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยบอก ได้ว่าสัมพันธ์กันอย่างไร ทักษะการสรุปความเป็น ความสามารถในการจับประเด็นสำคัญและสามารถสรุปผลจากสิ่งที่กำหนดได้ และสุดท้ายคือทักษะการประยุกต์ เป็นความสามารถในการนำความรู้ หลักการ ทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในสถานการณ์ สามารถคาดเดา พยากรณ์ ขยายความ สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547: 26) ได้กล่าวถึงรายละเอียดขององค์ประกอบการเป็นผู้มีความคิดวิเคราะห์ ต้องมีความสามารถในด้านการตีความ ด้วยความเข้าใจข้อมูลที่ปรากฏ พิจารณาข้อมูลที่ได้รับการตีความ คือ การพยายามทำความเข้าใจและให้เหตุผลแก่สิ่งที่เราจะวิเคราะห์เพื่อแปลความหมายที่ไม่ปรากฏโดยตรงสิ่งนั้น เป็นการสร้างความเข้าใจต่อสิ่งที่ต้องการจะวิเคราะห์ โดย

สิ่งนั้นไม่ได้ปรากฏโดยตรงคือ ตัวข้อมูลไม่ได้บอกโดยตรง แต่เป็นการสร้างความเข้าใจที่เกินกว่าสิ่งที่ปรากฏ อันเป็นการสร้างความเข้าใจบนพื้นฐานของสิ่งที่ปรากฏ ในข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะวิเคราะห์ เพราะความรู้จะช่วยในการกำหนดขอบเขตของการวิเคราะห์ แจกแจง และจำแนกได้ว่าเรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับอะไร มีองค์ประกอบย่อย ๆ อะไรบ้าง จัดลำดับความสำคัญอย่างไร และรู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดอะไร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 52) กล่าวว่า องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์ประกอบด้วย (1) การตีความความเข้าใจและให้เหตุผลแก่สิ่งที่ต้องการวิเคราะห์เพื่อแปลความของสิ่งนั้นขึ้นกับความรู้ประสบการณ์และค่านิยม (2) การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะวิเคราะห์ (3) การช่างสังเกต สงสัย ช่างถาม ขอบเขตของคำถาม ที่เกี่ยวข้องกับการคิดเชิง วิเคราะห์จะยึดหลัก 5 W 1 H คือ ใคร (Who) อะไร (What) ที่ไหน (Where) เมื่อไร (When) ทำไม (Why) อย่างไร (How) (4) การหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (คำถาม) ค้นหาคำตอบได้ว่า อะไรเป็นสาเหตุให้ เรื่องนั้นเชื่อมกับสิ่งนี้ได้อย่างไร เรื่องนี้ใครเกี่ยวข้อง เมื่อเกิดเรื่องนี้ส่งผลกระทบต่ออย่างไรมีองค์ประกอบใดบ้างที่นำไปสู่สิ่งนั้น มีวิธีการ ขั้นตอนการทำให้เกิดสิ่งนี้อย่างไร มีแนวทางแก้ไขปัญหอย่างไรบ้าง ถ้าทำเช่นนี้จะเกิดอะไรขึ้นในอนาคต ลำดับเหตุการณ์นี้ดูว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรเขาทำสิ่งนี้ได้ได้อย่างไร สิ่งนี้ เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

จากแนวคิดข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์ประกอบไปด้วยทักษะการจำแนกเพื่อจัดหมวดหมู่และเชื่อมโยงไปสู่การสรุปความและการนำไปประยุกต์ใช้ โดยจะเห็นว่าทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ หากผู้เรียนมีความรู้ที่ชัดเจนและแม่นยำในเรื่องนั้น ๆ ย่อมสามารถนำความรู้ที่มีไปประกอบการวิเคราะห์ แยกแยะเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 แนวคิดกระบวนการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ในปัจจุบันปัญหาวิจัยที่นักวิจัยสนใจศึกษา ต้องการค้นหาคำตอบเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หรือค้นหาองค์ความรู้ใหม่นั้นมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การที่นักวิจัยจะตอบปัญหาวิจัยเพื่อให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยวิธีวิทยาการวิจัยที่มีประสิทธิภาพซึ่งวิธีการหนึ่ง คือ “การสังเคราะห์งานวิจัย” (research synthesis)

Valentine & Cooper (2009: 61) ได้กล่าวว่า กระบวนการวิจัยเชิงสังเคราะห์เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงระบบและนโยบายประเภทหนึ่ง ซึ่งกระบวนการสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) หมายถึง การนำผลงานวิจัยตั้งแต่ 2 ชิ้นขึ้นไปมาบูรณาการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำผลการวิจัยทั้งหมดมาหาข้อสรุปร่วมกันในเรื่องที่ศึกษาโดยเป็นการพัฒนาต่อยอดจากผลงานวิจัยเดิม บางตำราจะเรียกการสังเคราะห์งานวิจัยว่าเป็นปริทัศน์งานวิจัย (research review) เป็นกระบวนการวิจัยตามระเบียบวิธีทาง

วิทยาศาสตร์ (research synthesis as a scientific process) เพื่อตอบปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหานั้น ๆ หลายเรื่องมาศึกษา วิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติหรือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและนำเสนอข้อสรุปอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ คำตอบปัญหาวิจัยที่ต้องการให้ได้ คำตอบที่เป็นข้อยุติ

Cooper & Hedges (1994: 3-14) ให้ความหมายของการสังเคราะห์งานวิจัย (research integration) ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่พยายามค้นหาความสอดคล้อง และพิจารณาความเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่างของผลการศึกษาในการศึกษาที่คล้ายกัน เพื่อให้สามารถหาบทสรุปที่อ้างอิงได้อย่างเป็นระบบ โดยทั่วไปการสังเคราะห์งานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (บุบผา เมฆศรีทองคำ, 2552: 77-85) ประเภทแรก คือ การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative synthesis) โดยเทคนิควิธีหนึ่ง ที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน คือ การวิเคราะห์อภิมาน (meta analysis) ซึ่งจะใช้กระบวนการทางสถิติเข้ามาช่วยในการสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป หรือแนวโน้มของผลการวิจัยโดยภาพรวม และประเภทที่สอง คือ การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative synthesis) เป็นการสังเคราะห์โดยใช้หลักการ สรุปย่องานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์แต่ละเรื่อง แล้วพิจารณาเปรียบเทียบผลการวิจัยเหล่านั้นว่ามีความคล้าย หรือแตกต่างกันอย่างไร โดยหาคำอธิบายมาประกอบผลการเปรียบเทียบนั้นๆด้วย ซึ่งถือว่าการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาหรือแบบดั้งเดิม

กระบวนการสังเคราะห์งานวิจัยมีขอบเขตการดำเนินงานครอบคลุมในเรื่องต่างๆ ได้แก่ (1) การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีหลักการของศาสตร์ (2) การสังเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัย และ (3) การสังเคราะห์ข้อค้นพบจากผลงานวิจัย โดยการสังเคราะห์งานวิจัยจะมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 5 ข้อ ได้แก่

1. การนำแนวคิด ทฤษฎีและหลักการของศาสตร์ที่หลากหลายในหัวข้อเรื่องเดียวกัน มาทำการสรุปให้เห็นเป็นแนวคิด ทฤษฎีตัวแบบใหม่ขึ้นมา
2. การสังเคราะห์งานวิจัยจะเป็นการสังเคราะห์มาจากผลงานวิจัยตั้งแต่ 2 เรื่องขึ้นไปในหัวข้อเรื่องเดียวกัน
3. การสังเคราะห์งานวิจัยมีจุดประสงค์เพื่อหาข้อสรุปร่วมจากผลงานวิจัยต่าง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการตกผลึกความคิดที่ได้มาจากผลงานวิจัยหลายชิ้น เพื่อให้ได้ข้อสรุปร่วมในหัวข้อเรื่องที่ศึกษา
4. เป็นการมุ่งหาข้อสรุปหรือข้อเสนอแนะทั่วไป (Generalization) ในหัวข้อที่ศึกษา โดยใช้เหตุผลเชิงอุปมาน (Induction Reasoning) ซึ่งการใช้เหตุผลเชิงอุปมานเป็นวิธีการศึกษาที่ใช้วิธีการนำข้อค้นพบที่ได้ปรากฏการณ์ต่างๆเป็นจำนวนมากมาหาเป็นข้อสรุปทั่วไป เช่น ในการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องความสำเร็จของการบริหารงานเชิงยุทธศาสตร์ โดยศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ พบว่า มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการบริหารงานเชิงยุทธศาสตร์ด้าน

สุขภาพก็คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่สังเคราะห์งานวิจัยต้องหาข้อสรุปร่วมกันให้ได้ว่าผู้นำแต่ละหน่วยงานในระบบสุขภาพที่ประสบผลสำเร็จล้วนใช้สไตล์ผู้นำอย่างไร เช่น เน้นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย ในทุกขั้นตอนเน้นการบริหารการเปลี่ยนแปลงเน้นการจูงใจ เป็นต้น

5. เป็นการค้นหาความเป็นจริงของปรากฏการณ์ร่วมโดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์หรือข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นต่าง ๆ มีการนำใช้เหตุผลเชิงอุปมาน รวมถึงอาจมีการนำข้อสรุปรวมหรือข้อสรุปทั่วไปหรือต้นแบบใหม่ไปทดลองหรือทดสอบเพื่อหาความจริงต่อไป

ทั้งนี้ การสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) จำแนกได้ 2 ประเภทคือ การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research synthesis) และการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research synthesis)

1. การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการอ่านวิเคราะห์รายงานวิจัยในประเด็นหัวข้อที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเขียนสรุปเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ของผู้วิจัย Gilson (2014: 29) กล่าวว่า การสังเคราะห์งานวิจัยด้วยวิธีเชิงคุณภาพ จะช่วยให้เข้าใจการวิจัยเชิงระบบและนโยบายด้านสุขภาพได้ดีขึ้นผ่านกระบวนการที่ได้เห็นมุมมองและการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อที่จะสรุปทิศทางแนวโน้มหรือข้อเสนอที่ควรจะเป็นและเหมาะสมกับบริบท

2. การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์จำนวนตัวเลข หรือค่าสถิติในประเด็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏอยู่ในงานวิจัย แล้วนำมาจัดกลุ่มและหมวดหมู่ทำให้ได้ข้อสรุปใหม่ การสังเคราะห์เชิงปริมาณจึงเป็นการวิเคราะห์ผลวิเคราะห์ (analysis of analysis) หรือการวิเคราะห์เชิงผสมผสาน (integrative analysis) หรือการวิจัยงานวิจัย (research of research) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) โดยมีการประเมินคุณภาพงาน ศึกษาโดยใช้เกณฑ์วัดคุณภาพงานวิจัย ส่วนสำคัญของงานวิจัยที่นำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับกรณีอื่น ๆ และพัฒนาเป็นการวางลำดับตามโครงสร้าง (Hierarchical structure) ของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากการสรุปของผู้วิจัย จากการสังเคราะห์งานวิจัย (Systematic review) มักใช้กับกรณีงานวิจัยเป็นเชิงคุณภาพทั้งหมด ส่วนการวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) เป็นส่วนหนึ่งของการสังเคราะห์งานวิจัย เป็นการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติในการรวบรวมผลของ งานวิจัยในแต่ละเรื่องมาสรุปรวมกันมีการให้ค่าเชิงปริมาณที่แน่นอน มักใช้กับกรณีงานวิจัยเป็นเชิงปริมาณที่มีความเป็นเนื้อเดียวกัน (Sukjaroen, 2014: 44)

ดังนั้น จึงพอสรุปเกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) ได้ว่า หมายถึง การนำผลงานวิชาการตั้งแต่ 2 ชิ้นขึ้นไปมาบูรณาการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำผลการศึกษาทั้งหมดมาหาข้อสรุปร่วมกันในเรื่องที่ศึกษา โดยเป็นการพัฒนาต่อ ยอดจากผลงานวิชาการเดิม อย่างไรก็ตามก็

การสังเคราะห์งานวิชาการมีขอบเขตการดำเนินงานครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี หลักการของศาสตร์ การสังเคราะห์ระเบียบวิธี ตลอดจนการสังเคราะห์ข้อค้นพบจากผลงานวิชาการ การสังเคราะห์งานวิชาการจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาผลงานทางวิชาการ เนื่องจากผลงานวิชาการจะนำไปสู่ฐานคติของการออกแบบการพัฒนา (Design and Development) ซึ่งถือว่าการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานำไปสู่การพัฒนาสังคมประเทศชาติต่อไป

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Aaron Borchardt (2013) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “The Creative City: Place, Creativity & People, Glasgow and Portland ผลการศึกษา” พบว่า การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ช่วยกระจายบทบาททางสังคมและความเสมอภาค ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงการทำให้สังคมดีขึ้น แต่ทำให้การอยู่อาศัยภายในเมืองดีขึ้นเช่นกัน ตลอดจนการปรับปรุงพื้นที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีความมั่นคงทางด้านรายได้และกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนรายได้ของชุมชนท้องถิ่น ผู้ซึ่งค้นหาอัตลักษณ์ของตัวเองเพื่อที่จะแสดงตัวตนออกมาในพื้นที่ของเมือง ในงานวิจัยระบอบองค์ประกอบที่สำคัญของเมืองสร้างสรรค์นั้นคือ คน สถานที่และอัตลักษณ์ ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบย่อยจากองค์ประกอบเหล่านี้ถูกสร้างให้เกิดองค์ความรู้และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น จากแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ถูกนำไปวิเคราะห์พื้นที่เมืองแต่ละส่วนโดยดูจากขอบเขตการศึกษาจากตัวชี้วัดของเมืองสร้างสรรค์

กรวรรณ รุ่งสว่าง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่น ราชบุรีและบางแสน” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเมืองสร้างสรรค์เป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีชาวชุมชน มีอาชีพและทักษะที่คล้ายกันและบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เป็นการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น โดยจะเป็นที่สนใจของกลุ่มที่เรียกว่ามวลชนสร้างสรรค์ ซึ่งต้องการที่จะอยู่อาศัยภายในเมืองที่มีสภาพแวดล้อมดีและมีสิ่งอำนวยความสะดวกเอื้อให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่น ราชบุรีและบางแสน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองสร้างสรรค์ วิธีการศึกษาประกอบด้วยการค้นคว้าเอกสารนวัตกรรมการพัฒนาสินค้าท้องถิ่นและข่าวสารการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยการรวบรวมเอกสารจากท้องถิ่น การสอบถาม และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเมืองสร้างสรรค์นำข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดชุมชนเมืองสร้างสรรค์ต่าง ๆ มาเปรียบเทียบตัวชี้วัดความเป็นชุมชนเมืองสร้างสรรค์เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม สัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ประชาชนผู้อยู่อาศัย และวิพากษ์ชุดข้อมูลที่ได้กับกรอบแนวคิดของ Aaron Borchardt, Charles Landry, Richard

Florida, UNESCO และ UNCTAD ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์คือ สภาพแวดล้อมของชุมชน เมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์ พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพในการอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุหรือชนชาติ ซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือสถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

ภาสวรรณ วัชรดำรงศักดิ์และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านทรัพยากรทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” งานวิจัยนี้ได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนที่วัฒนธรรม (Cultural Mapping) พัฒนาพื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space) สืบสาน พื้นฟูศิลปะและวัฒนธรรม ให้กลับมามีพลังที่เข้มแข็งและเป็นจิตวิญญาณของคนแม่แจ่ม เพื่อใช้เป็นทุนสำหรับต่อยอดและส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneur) และผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม (Cultural product) ด้านการท่องเที่ยว และงานหัตถกรรม สรุปผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal results) แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือให้คนแม่แจ่ม ได้ใช้ในการสืบสานและพัฒนา งานศิลปะและวัฒนธรรมของตนผ่านพื้นที่วัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม และใน Website สร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพเดิม โดยบูรณาการร่วมกับศาสตร์ต่าง ๆ อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาหมอกควัน ระบบนิเวศและหนี้สินที่ใช้ทุนทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนแม่แจ่มให้ “อยู่ดี มีสุข” ทั้งกายและใจ

สรวิศ รุ่งโรจนารักษ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “สัณฐานเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ บางรัก กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า ทุกองค์ประกอบหลักรูปสัณฐานของย่านสร้างสรรค์ บางรัก มีลักษณะหลายประการที่ส่งเสริมความเป็นย่านสร้างสรรค์อยู่แล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์ ซึ่งลักษณะที่สามารถส่งเสริมให้เป็นย่านสร้างสรรค์ได้สมบูรณ์ขึ้น คือ (1) โครงข่ายทางเท้าและจักรยานที่ไหลเวียนอย่างเป็นระบบ (2) คุณภาพภูมิทัศน์ที่ตีริมเส้นทางสัญจรที่พาดผ่านสถานที่เชิงสร้างสรรค์ (3) การใช้สอยโครงสร้างพื้นที่รึมน้ำอย่างเหมาะสม (4) รูปแบบการกระจุกตัวที่ดีของการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (5) การใช้สอยอาคารและกิจกรรมบริเวณถนนสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม (6) การอนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ (7) การควบคุมความหนาแน่นอาคารอย่างเหมาะสม ผลของลักษณะรูปสัณฐานที่ยังมีลักษณะไม่ส่งเสริมความเป็นย่านสร้างสรรค์ได้นำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงรูปสัณฐานของย่าน ตลอดจนการอภิปรายผลถึงเงื่อนไขและข้อจำกัด ประโยชน์การวิจัยคือ การทำความเข้าใจในแบบจำลองสัณฐานเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์หรือชุมชนเมืองสร้างสรรค์ (Urban Morphology for Development of Creative District / Community Model) ที่สามารถใช้เป็นบทเรียนในการวางแผนออกแบบย่านหรือชุมชนเมืองสร้างสรรค์อื่น ๆ

สุนันทา โอศิริ และคณะ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนของชุมชนกลุ่มแม่น้ำบางปะกงบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ระยะที่ 1 สร้างพลังจากรากฐานทางวัฒนธรรม จัดทำแผน

ที่ทางวัฒนธรรม และค้นหาพื้นที่ทางวัฒนธรรม” ผลของการศึกษา พบว่า พื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีศักยภาพที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็งผ่านประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้คือ วัฒนธรรมชาติพันธุ์ ศาสนาและความเชื่อ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ วิถีเกษตรและการผลิตอาหาร การค้าขายและการคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก และศูนย์กลางการเมืองการปกครอง เมื่อมองลึกลงไปในแต่ละพื้นที่ทำงาน พบว่า รากความเข้มแข็งของพื้นที่คลองเขื่อนอยู่ที่การเป็นที่อยู่ทำกินที่สะอาดปราศจากมลพิษ การมีวิถีเกษตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพเกื้อกูลนำไปสู่การผลิตอาหารที่อร่อย สะอาด ปลอดภัย และมีคุณภาพ รากความเข้มแข็งของพื้นที่อยู่ทำการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับระบบน้ำสามแบบคือ น้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็มผ่านการเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากต้นจากและการประมงพื้นบ้าน และการฟื้นฟูจิตวิญญาณของสถานที่สำคัญเช่นตลาดเก่า ส่วนรากความเข้มแข็งของพื้นที่บางปะกงอยู่ที่วิถีชีวิตร่วมสมัยที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเรียนรู้และเชื่อมโยงกับมรดกความมั่งคั่งของผืนน้ำในอดีต

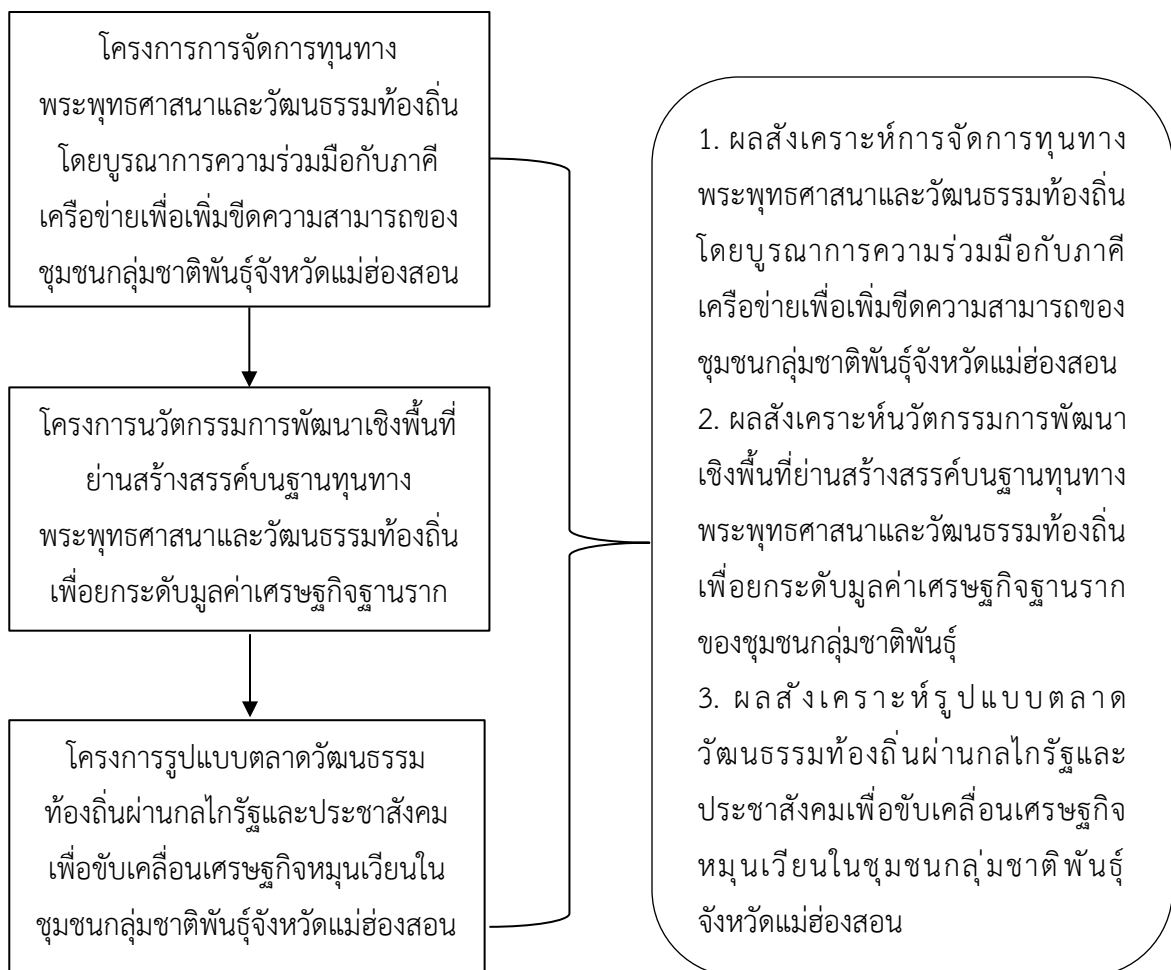
อารีวรรณ หัสติน (2563) ได้ศึกษา “การจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่มีทุนทางสังคมสูง ในขณะที่จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ด้านการจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนทั้ง 2 จังหวัด มีกระบวนการจัดการทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ด้านการจัดการเพื่อการ รื้อฟื้นวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการปรับประยุกต์และด้านการจัดการ เพื่อการส่งเสริมเผยแพร่ อย่างไรก็ตาม การจัดการวัฒนธรรมของทั้งสองจังหวัดมีความแตกต่างกันที่จุดเริ่มต้น จังหวัดนครนายกเริ่มต้นจากการจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม จังหวัดสระบุรีเริ่มต้นจากการจัดการเพื่อการสืบทอด วัฒนธรรม หัวใจสำคัญที่ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนของทั้งสองจังหวัดประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือร่วมใจของคนในวัฒนธรรมและการมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

กนกวรรณ ศิลสว่าง (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางพัฒนาส่วนประสมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า (1) พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีจะมีความแตกต่างกันในด้านการศึกษาและประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (2) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี ในภาพรวม โดยมีอำนาจการพยากรณ์เท่ากับร้อยละ 55 ซึ่งปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี ในภาพรวม ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ (b=0.40) ราคา (b=0.26) บุคลากร (b=0.24) และ ผลิตภัณฑ์ (b=0.21) ตามลำดับ (3) แนวทางพัฒนาส่วนประสมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี ต้องอาศัยความเข้าใจของปัจจัยที่ดึงและปัจจัยที่ใช้ดันให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจ กลับมาเที่ยวซ้ำ รวมถึงบอกต่อในความประทับใจของสถานที่เที่ยวให้คนที่รู้จัก เป็นการพัฒนาส่วนประสมการตลาดไปสู่ความยั่งยืน

ดังนั้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะพบว่า การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการยกระดับและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ สามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริม โดยนำทุนทางวัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ เพื่อสร้างให้เป็นเมืองของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ การพัฒนาย่านสร้างสรรค์จะช่วยปรับปรุงพื้นที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีความมั่นคงทางด้านรายได้และกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนรายได้ของชุมชนท้องถิ่น องค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์นั้นคือ คน สถานที่และอัตลักษณ์ ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบย่อยถูกสร้างให้เกิดองค์ความรู้และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนท้องถิ่น

2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาสรุปเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.3.1 การเตรียมงานด้านวิชาการและศึกษาบริบทพื้นที่

- 1) ส่งหนังสือเอกสารขออนุญาตศึกษาวิจัยถึงหัวหน้านักวิจัยโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ
- 2) ศึกษาจากข้อมูลเอกสาร/งานวิจัยของชุมชน
- 3) ศึกษาจากการสัมภาษณ์
- 4) ศึกษาจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชน การร่วมสังเกตการณ์ซึ่งใช้ทั้งวิธีสังเกตการณ์แบบทั่วไปและวิธีสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเฝ้าดูปรากฏการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3.3.2 การดำเนินงานของโครงการวิจัย

- 1) จัดเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับหัวหน้าและคณะวิจัยทั้ง 3 โครงการ ได้แก่ โครงการวิจัยที่ 1 การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการวิจัยที่ 2 นวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และโครงการวิจัยที่ 3 รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผู้วิจัยได้ประสานนัดวันและเวลาในการดำเนินการ และผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการสนทนาร่วมกัน ภายใต้กรอบประเด็นการวิจัยที่กำหนดไว้ สำหรับการสัมภาษณ์ กิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูล ทั้งจากการสร้างความคุ้นเคยเป็นรายบุคคลและการสร้างความคุ้นเคยใน

ลักษณะกลุ่ม จากนั้นจึงเริ่มทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้น เป็นคำถามแบบไม่มีโครงสร้างและแบบมีโครงสร้างด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึก นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความครอบคลุม และยังเป็น การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยจัดทั้งหมด 2 ครั้ง

2) ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์โดยการพัฒนาแบบสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง เสนอที่ปรึกษาทางวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง รับข้อเสนอแนะ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งนำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอที่ปรึกษาทางวิจัยพิจารณา และให้ความเห็นชอบ ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ จำนวน 3 ท่าน และจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบฉบับ สมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ นอกจากการศึกษาเอกสารแล้วยังเน้นการวิจัยภาคสนาม (Field Study) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดังนั้น การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้ร่วมปฏิบัติการ (Participants) และการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมบริบทของการศึกษาวิจัย โดยมีการเจาะจงจำนวนเขต การศึกษาวิจัย คือ ประชากรในโครงการวิจัยย่อย ได้แก่ หัวหน้าโครงการย่อยและคณะทำงานทั้ง 3 โครงการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาการดำเนินงาน ดังนี้

3.2.1 ประชากร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าโครงการย่อยและคณะทำงานทั้ง 3 โครงการ โครงการวิจัยที่ 1 การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการ ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการวิจัยที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและ วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และโครงการวิจัยที่ 3 รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อน เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างของประชากร โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบ เจาะจง จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าโครงการย่อยและคณะทำงานทั้ง 3 โครงการ

3.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาประกอบด้วยหัวหน้า โครงการวิจัย รวมทั้งสิ้น 3 รูป/คน ได้แก่

3.1 หัวหน้าโครงการวิจัยที่ 1 การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัด แม่ฮ่องสอน จำนวน 1 รูป/คน

3.2 หัวหน้าโครงการวิจัยที่ 2 นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 รูป/คน

3.3 หัวหน้าโครงการวิจัยที่ 3 รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ประกอบกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระดับความคิดร่วมกัน โดยมีกล้องถ่ายรูป สมุดจดและเครื่องบันทึกอัดเสียงใช้บันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงเก็บข้อมูล ดังนี้

3.3.1 แบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งใช้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม (Focus Group) หัวหน้าโครงการวิจัยโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ มีโครงสร้าง ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลสรุปการวิจัยสู่การสังเคราะห์การวิจัยนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

1.1 วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยโครงการที่ 1 ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

1.2 วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยโครงการที่ 2 ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

1.3 วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยโครงการที่ 3 ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

2) จากผลสรุปการวิจัย สามารถวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างไร

2.1 จากผลสรุปการวิจัยโครงการที่ 1 นำไปวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องได้อย่างไร

2.2 จากผลสรุปการวิจัยโครงการที่ 2 นำไปวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องได้อย่างไร

2.3 จากผลสรุปการวิจัยโครงการที่ 3 นำไปวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องได้อย่างไร

3) องค์กรความรู้ที่เกิดสังเคราะห์จากการวิจัยทั้ง 4 โครงการ ได้องค์ความรู้อะไรบ้าง และสามารถนำไปใช้ได้อย่างไร

4) จากผลการสังเคราะห์งานวิจัยของท่าน ท่านมีแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคตได้อย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) ท่านมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากการวิจัยอย่างไร

3.4 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัย แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

3.4.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยอาศัยหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลด้านเอกสารและข้อมูลจากการแบบสอบถามเพื่อที่จะนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

3.4.2 คณะผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

1) พระมหาวิเศษ ปญญาวชิโร, รศ.ดร.	ตรวจสอบด้านเนื้อหา
2) ดร.จรรยาศักดิ์ แพง	ตรวจสอบด้านระเบียบวิธีวิจัย
3) ผศ.ดร.โผน นามณี	ตรวจสอบด้านภาษา

การตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (face validity) โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือจำนวน 3 คน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา ตัดทอนเพิ่มเติมสำนวนภาษาในแต่ละประเด็น ปรับปรุงตามความเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้แก่ คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ตลอดจนถึงให้นักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง จำนวน 5 ท่าน ในการสัมภาษณ์ โดยมีหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) คณะผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้

จากการพบเห็นจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลที่เป็นข้อสรุปจากการที่ได้จัดเวที การสนทนา
กลุ่ม (Focus Group) ตลอดจนนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากที่รวบรวม
และจัดเก็บจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากเวทีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) และการสนทนา
กลุ่ม (Focus Group) การสังเคราะห์ จากเครื่องมือแบบสัมภาษณ์โดยการตรวจสอบความถูกต้องของ
ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนักวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษานั้น คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิง
พรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และ
การวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็น
ข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษา
แบบพรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และมีผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนี้

4.1 ผลการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.3 ผลการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1 ผลการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.1.1 วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย พบว่า ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งสำหรับนำมาพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้สามารถก้าวสู่สังคมความรู้ (Knowledge-Based Society) ได้อย่างรู้เท่าทันท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมศตวรรษที่ 21 เนื่องจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ติดอยู่มากมาย สามารถนำมาเกื้อกูลให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและสังคมชาวเขา โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมมาเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและสังคม

แต่เมื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน โดยพิจารณาในแง่การพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า (1) ด้านการจัดการชุมชน ชาวบ้านในชุมชนไม่รู้ว่าสิ่งที่มีหรือทุนที่มีอยู่ในชุมชน สามารถ

นำมาใช้ต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองชุมชนอย่างไร ชุมชนถูกรอบงำด้วยทุนจากภายนอกจนทำให้ชาวบ้านคุ้นเคยอยู่กับความช่วยเหลือ ทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ (2) ด้านการจัดการเรื่องราว ชุมชนยังขาดข้อมูลเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่สำคัญในท้องถิ่น และไม่มี การสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังขาดการนำเสนอและประชาสัมพันธ์เรื่องราวทุน ทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวและสาธารณชนรับรู้อย่างถ่องแท้ (3) ด้านการ จัดการกิจกรรม ชุมชนยังมีจุดอ่อนด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ค่อยมี ความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยวและไม่มีความต่อเนื่อง รวมทั้งกิจกรรมยังขาดความ ต่อเนื่อง ไม่ได้วางแผนการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ (4) ด้านการจัดการสื่อสาร ชุมชนขาดการสื่อสารและยังไม่ค่อยเปิดโอกาสให้สาธารณชนหรือนักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งทุนทาง ศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง และชุมชนยังขาดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้สมาชิก ในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เข้าใจและตระหนักถึงทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อ การสร้างรายได้ในชุมชนอย่างทั่วถึง (5) ด้านการจัดการผลกระทบ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของ ชุมชนบางอย่างไม่คำนึงความเหมาะสม หรือผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว มุ่งแต่ผลประโยชน์หรือด้วย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยว หลายแห่งยังไม่ได้กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดปัญหาต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชน

จากสภาพการณดังกล่าว ทำให้ชุมชนต้องมีการรวมตัวกัน วิเคราะห์ วิจัยปัญหาที่ เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เพื่อร่วมกันแสวงหาทางเลือกหรือทางออกของปัญหา การรวมตัวกันของ สมาชิกในชุมชน กลุ่มองค์กรประชาชาชนจะก่อให้เกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดย ประชาชนในชุมชนผ่านการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การ พัฒนาความคิด จิตสำนึก และความตระหนักของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนให้สามารถคิด ปฏิบัติ ตัดสินใจอย่างเป็นอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในการจัดการตนเองให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนโดยกระบวนการแบบพึ่งพาตน

นอกจากนี้ เมื่อวิเคราะห์สถานการณ์จากผลการวิจัยแล้ว พบว่า ทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุประสงค์ของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันสืบทอด และนำความรู้ เผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยสามารถสรุปสถานการณ์จากผลการวิจัยได้ ดังนี้

1.1 ด้านการรื้อฟื้น มีการฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการ

แสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ และขบวนการฟื้นฟูประเพณีซึ่งถือเป็นปฏิบัติการทางสังคม ส่งเสริมและกระตุ้นให้คนในชุมชนฟื้นฟูประเพณีที่สูญหายไปของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพื่อให้เข้าใจในประเพณีท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง

1.2 ด้านการสืบทอด มีการสืบสานและถ่ายทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นไปได้หรือโอกาสที่สามารถประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน หรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้จะต้องเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือนักท่องเที่ยวได้มากเพียงพอ รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยกลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคง สามัคคีกัน และขยายกลุ่มให้มีสมาชิกเพิ่มมากยิ่งขึ้น

1.3 ด้านการปรับประยุกต์ มีการสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน มีการปรับประยุกต์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ และสอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย

1.4 ด้านการส่งเสริมการเผยแพร่ มีการเผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตด้านภาษา การแต่งกายขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นรากเหง้าของชนเผ่า จนเกิดภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต

ดังนั้น สถานการณ์จากผลการวิจัยจึงเป็นการรื้อฟื้น อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการปลูกจิตสำนึก โดยมุ่งหวังที่จะทำให้วัฒนธรรมที่กำลังเลือนหาย หรือเสื่อมสภาพกลับมามีชีวิตใหม่ มีการขับเคลื่อนกระบวนการรักษาและส่งต่อทุนชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยการเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก ในลักษณะการอบรมสั่งสอน หรือการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี มีการปรับประยุกต์โดยการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยการใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชน

4.1.2 การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กร

จากการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย สามารถนำมาสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กรได้ ดังนี้

2.1 การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด เป็นการพัฒนาศักยภาพการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาของวัด และเตรียมความพร้อมภาคการท่องเที่ยวสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว โดยระดมความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนา โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาพบปะพูดคุยกับผู้ประกอบการและผู้นำองค์กรต่าง ๆ ในเครือข่าย เพื่อให้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น และเตรียมความพร้อมกับการรองรับนักท่องเที่ยว ผ่านความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และเอกชน รวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกในการบริการและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้กับประชาชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ซึ่งนับเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่

ทั้งนี้ การสร้างการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว วัดต้องคำนึงถึงอุดมคติที่ควรจะเป็นด้วย กล่าวคือ วัดควรเป็นสถานที่เรียนรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา รวมไปถึงเป็นสถานที่รวบรวมศิลปกรรม พุทธศิลป์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่า อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เป็นต้น หากทำให้วัดได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่จะตามมา โดยการศึกษาถึงผลดีและผลเสียอย่างจริงจังดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด โดยต้องคงเอกลักษณ์และบทบาทของวัดเอาไว้เพื่อพุทธศาสนิกชนชาวไทย และเป็นการสืบต่อของพระพุทธศาสนาเพื่อชนรุ่นหลัง ดังนั้น ประเด็นสำคัญของการนำทุนทางพระพุทธศาสนามาสร้างการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยววัด จึงควรมุ่งเน้นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถสร้างประโยชน์เกื้อกูล ความดีงามให้เกิด ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นควรเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ เป็นการทำให้คุณค่าของทุนทางพระพุทธศาสนามาเข้าสู่มูลค่าในเชิงเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ (Creative Economy) รั้งสรรค์ธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรม ชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความอัมบญ รู้แจ้งเห็นธรรม อันนำมาซึ่งความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เน้นการยึดวัตถุเป็นตัวตั้งเพียงประการเดียว แต่ยึดหลักธรรมนำความพอเพียง เป็นการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ และเชื่อมโยงเส้นทางธรรมเพื่อการทำบุญไหว้พระและแสวงหาความสุขทางใจ

2.2 การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกเล็งเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน โดยการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลทุนทางวัฒนธรรม และจัดกิจกรรมส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนมีการค้นหาและเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความ

นำเสนอใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว ผ่านการนำเสนอเรื่องเล่าตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของ คนในท้องถิ่น นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนยังได้สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแสดงถึง ประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่นสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชื่นชมและอยาก กลับมาเยือนอีก แต่ทั้งนี้คนในชุมชนและหรือหน่วยงานภาครัฐควรมีกิจกรรมในการสร้างความ ตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับกระบวนการจัดการให้ชุมชนสามารถสร้าง ศักยภาพทางการท่องเที่ยว เป็นการสร้างเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจจิตสำนึกของ นักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในความรักหวงแหนและรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว รวมถึง การพึ่งพากันในความต้องการและตอบสนองอย่างรู้คุณค่า

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เห็นเด่นชัดอีกอย่างหนึ่งคือ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเกิดเป็นภาคี เครือข่ายการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐาน ทุน ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อยกระดับรายได้ของเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน ให้เข้มแข็งขึ้น ช่วยยกระดับรายได้และกระจายโอกาสในเชิงรายได้จากการท่องเที่ยวให้ลงสู่เศรษฐกิจ ฐานรากในชุมชน ส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า ท้องถิ่นในชุมชน มีการพัฒนาต่อยอดโดยเฉพาะด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการ ท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและแนวโน้มทางการตลาดของกลุ่มนักท่องเที่ยว

2.3 การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อองค์กร เป็นการยกระดับในเชิงนโยบาย โดยเฉพาะ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เพื่อกำหนดนโยบาย จัดทำเป็นแผน ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานของหน่วยงาน โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพบุคลากรและ พัฒนาวัดในพื้นที่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความพร้อมในทุกมิติ รวมทั้งสนับสนุนในสร้างชุมชนต้นแบบและพื้นที่รูปธรรมของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มี คุณภาพและยั่งยืน บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ยัง สามารถร่วมกันผลักดันเรื่องการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการ ความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยจัดทำนโยบาย สร้างสรรค์และนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ฐานรากสู่ชุมชนและท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กร เพื่อให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เป็น แหล่งท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน หรือชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่าง แท้จริง การบริหารจัดการควรอยู่ในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมใน

การบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการการอย่างเป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงและเป็นธรรม

4.1.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้

จากการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย พบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้ ได้แก่ แนวทางการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

1) ด้านการจัดการชุมชน

1.1 ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตน สร้างความรู้สึภาคภูมิใจเพื่อให้เกิดความพยายามในการรักษาสืบทอดสิ่งที่ดีงามไว้ รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในชุมชนให้เข้าไปในรูปแบบที่คึงความเอื้อเพื่อแบ่งปันร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาต่างๆ โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชน

1.2 เตรียมความพร้อมทางด้านการวางแผนและแนวทางปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ผสานกลไกความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย นำมาบูรณาการให้เกิดเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมรองรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์

1.3 ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นการจัดการที่สร้างการเติบโตในทุกมิติที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การทำให้คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวใช้วัตถุดิบจากในพื้นที่ใกล้เคียงกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่และสร้างการจ้างงาน เป็นต้น ทั้งนี้การแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่เฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงในแง่ของความสุขความภูมิใจที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมได้รับร่วมกัน

1.4 ร่วมกันค้นหาคุณค่าของชุมชน นำเสนอจุดเด่นที่แตกต่าง สร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมชุมชนให้มีความพร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีผลิตภัณฑ์ของชุมชน พัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างมาตรฐาน สร้างเครือข่ายและการเข้าถึงตลาดนักท่องเที่ยวจะเพิ่มประสิทธิภาพและการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดำรงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม อนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยว

1.5 มุ่งเน้นการบริหารจัดการที่ดี โดยต้องมีการวางแผนในเรื่องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ปรับปรุงภูมิทัศน์ของสถานที่ท่องเที่ยวชุมชน มีการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของชุมชนไว้เพื่อเป็นศูนย์ รวบรวมองค์ความรู้และการนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคนิคการสื่อความหมาย เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โฆษณา แผ่นพับ ใบปลิว และสื่อออนไลน์ เป็นต้น

2) ด้านการจัดการเรื่องราว

2.1 ค้นหาและเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญในท้องถิ่นของตน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาได้เรียนรู้ โดยเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบเพื่อสร้างแรงดึงดูดใจเพิ่มพูนความสำคัญและความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว

2.2 นำเสนอเรื่องเล่าตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น และเรื่องราวประวัติศาสตร์ในชุมชน เช่น เรื่องราวประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยครูบาและพระธาตุเจดีย์ เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว

2.3 ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างและสื่อสารวัฒนธรรมศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยในแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นต่างมีเรื่องราว ความเป็นมา เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของตนที่ไม่มีที่ใดเหมือน ชุมชนสามารถร่วมกันค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ดังกล่าว หรือรับฟังการสะท้อนจากบุคคลภายนอกชุมชน แล้วนำมาสร้างเป็นจุดสนใจ รวมถึงสร้างคุณค่าความตระหนักให้คนในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวเข้ามาสนใจเรียนรู้ในชุมชนได้

2.4 สืบค้นเรื่องราวของอัตลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขาย เช่น ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อเชื่อมโยงไปยังผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ การสื่อสารอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้น ควรเน้นการนำเสนอคุณค่าของอัตลักษณ์ที่เป็นเรื่องราวภายในชุมชน

2.5 นำทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชนตนเอง หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า จนเกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ เมื่อมีจุดเด่นทางผลิตภัณฑ์ที่มาจากทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ชุมชนก็สามารถพัฒนาต่อยอดและผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน โดยผลดีคือ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากขึ้น ทำให้คนเกิดอาชีพ เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

3) ด้านการจัดกิจกรรม

3.1 จัดกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เน้นการนำต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับความรู้สึกที่ดีจากการท่องเที่ยวชุมชน และอยากที่จะกลับมาท่องเที่ยวในชุมชนอีก

3.2 ยกระดับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน มีการทำสื่อเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ กระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะมาสัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่

3.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนควรประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กิจกรรมผ่อนคลายและนันทนาการ กิจกรรมด้านสุขภาพและกิจกรรมธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นกิจกรรมทางเลือกให้เหมาะสมกับวัยของนักท่องเที่ยวโดยสามารถเลือกได้ตามความต้องการ

3.4 ควรมีการใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว โดยนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสถานที่ท่องเที่ยว เป็นเส้นทางให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเผ่าให้เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็น การนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมมาใช้ในการส่งเสริมท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ

3.5 ควรมีการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนา พร้อมทั้งนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่างและเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

4) ด้านการจัดการสื่อสาร

4.1 จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลทั่วไป กิจกรรม กฎระเบียบต่าง ๆ และกติกาของชุมชน ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ผ่านช่องทางทางการสื่อสารด้วยสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

4.2 ควรสร้างผู้สื่อความหมายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชน ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เป็นการสร้างความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม

ระเบียบข้อปฏิบัติ รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

4.3 ควรเน้นการสื่อสารภายในชุมชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น การสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลทางความคิด รวมทั้งการสื่อสารที่เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์วิสาหกิจภายในชุมชน นอกจากนี้ ควรมีการสื่อสารสู่นักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้จากกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ชุมชน และการสื่อสารแบบบอกต่อหรือปากต่อปากเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน

4.4 ควรพัฒนาสื่อหรือช่องทางของการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) สื่อบุคคลที่เป็นผู้มีอิทธิพล (Influencer) บุคคลที่มีชื่อเสียง (Celebrity) ผู้นำชุมชนที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวเพื่อสร้างการรับรู้กับกลุ่มเป้าหมาย

4.5 ควรเน้นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่สื่อถึงเรื่องเล่า ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้นในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนที่มีลักษณะเดียวกันที่ใช้กระบวนการสื่อสารผ่านเรื่องเล่า อัตวิถี ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะเป็นพลังของชุมชนที่รวมกันอย่างเหนียวแน่น มีความหมาย และสร้างอัตวิถีของตนอย่างมีคุณค่าน่าสนใจ และพลังเหล่านี้จะขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งคงอยู่และยั่งยืน

5) ด้านการจัดการผลกระทบ

5.1 แต่ละชุมชนควรให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และส่งเสริมการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้แต่ละชุมชนไม่ควรละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ควรมุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่ได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิม

5.2 ควรมุ่งเน้นการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างช้าแต่มั่นคง ไม่ให้การท่องเที่ยวเข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือสภาพแวดล้อมมากเกินไป ให้สมาชิกในชุมชนค่อยได้เรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกัน เพื่อป้องกันความเหลื่อมล้ำและการทำลายทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5.3 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาร่วมกัน โดยสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญกับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว และคำนึงถึงผลกระทบในเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อก่อให้เกิดผลกระทบด้านบวกให้มากที่สุดและเกิดผลกระทบด้านลบให้น้อยที่สุด

5.4 ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ผ่านการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานและคนในชุมชน เพื่อร่วมคิดถึงปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา

ต่างๆ ที่ หมู่บ้านเผชิญ ทำให้หมู่บ้านได้ข้อตกลงเพื่อเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันภายในชุมชนซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

5.5 ควรมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการรู้เท่าทันข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว การบริหารจัดการและการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่น การเป็นเจ้าของที่ตีการเล็งเห็นถึงโอกาสในการเชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว เป็นต้น

6) ด้านการรื้อฟื้น

6.1 ควรฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ และขบวนการฟื้นฟูประเพณีซึ่งถือเป็นปฏิบัติการทางสังคม

6.2 ควรมีการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหายหรือมีแนวโน้มที่จะสูญหาย รวมทั้งนำกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้น ๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ในมิติอื่น ๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม

6.3 ส่งเสริมและกระตุ้นให้คนในชุมชนฟื้นฟูประเพณีที่สูญหายไปของชุมชนหน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านของชุมชน ซึ่งขั้นตอนการฟื้นฟูของชุมชนควรเริ่มจากชุมชนร่วมพิจารณาคัดเลือกประเพณีพื้นบ้านของชุมชนที่สูญหายไป

6.4 ควรเน้นถ่ายทอดประเพณีให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยจัดให้ผู้สูงอายุและเยาวชนได้มาพบปะกันและถ่ายทอดประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านผ่านวิธีมุขปาฐะ เพื่อสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหน ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และให้กลุ่มเด็ก และเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดประเพณี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพื่อให้เข้าใจในประเพณีท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง

6.5 ควรเร่งพัฒนาบูรณะ ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ เป็นการสร้างแหล่งจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยเน้นส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

7) ด้านการสืบทอด

7.1 ควรสืบสานและถ่ายทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นไปได้หรือโอกาสที่สามารถประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเศรษฐกิจชุมชน หรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้จะต้องเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือนักท่องเที่ยวได้มากเพียงพอ

7.2 ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น วิดีทัศน์ เว็บไซต์ วารสาร เพื่อเป็นการเผยแพร่

และประชาสัมพันธ์การแสดงให้กับประชาชนในชุมชน ชุมชนอื่น นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจทั่วไป รวมทั้งจัดลานวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับเป็นเวทีการแสดงของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะการแสดงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

7.3 สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะต้องมีการออกแสดงในงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในชุมชนหันมาร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมการฟ้อน อยากร่วมมีบทบาทในการแนะนำ สนับสนุนให้ลูกหลานของตนเองสนใจและอยากร่วมมีส่วนร่วมในการแสดงเป็นตัวแทนของชุมชน

7.4 จัดตั้งกลุ่มสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยกลุ่มจะต้องมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคง สามัคคีกัน และขยายกลุ่มให้มีสมาชิกเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหากกลุ่มมีจำนวนสมาชิกมาก ย่อมหมายถึงการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะกลุ่มคนวัยเด็กและเยาวชนก็อาจให้ความสนใจมากยิ่งขึ้นจากการชักชวนหรือคำแนะนำของผู้ใหญ่

7.5 เครือข่ายทางศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นตั้งแต่ระดับครอบครัว (บ้าน) ชุมชน ท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด รวมถึงวัดและโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น การได้รับสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนาเผยแพร่วัฒนธรรม โรงเรียนส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการประกวดแข่งขัน หรือยกย่องเด็กที่มีความสามารถในการแสดงออกด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

8) ด้านการปรับประยุกต์

8.1 สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน มีการปรับประยุกต์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ และสอดคล้องเอกลักษณ์ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย

8.2 ควรประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชน เน้นการผลิตที่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง แต่เป็นการผลิตที่ใช้แรงงานโดยผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ รายได้ส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับกำลังแรงงาน อีกทั้งก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางสังคมด้านทุนทางสังคม ในลักษณะของการสร้างโอกาสของการมีส่วนร่วม และสร้างระบบความคิดของการเป็นเจ้าของร่วมกัน

8.3 ควรปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางการเข้ามาของทุนนิยมสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพัฒนาภายในชุมชนให้ทันสมัยรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ได้เสมอ แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ เพื่อเป็นพลังแรงใจในการยึดถือไว้ตามคติความเชื่อ

ของบรรพบุรุษ ถึงจะรับสิ่งใหม่ๆ แต่คงรักษาของดั้งเดิมให้คงอยู่เป็นที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนที่ยังคงรักษารากเหง้าของตนไว้

8.4 ควรมีการเชื่อมโยงทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการยุคใหม่ โดยปลูกฝังความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งแต่เด็ก สอดแทรกการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน สนับสนุนอาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพและความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์

8.5 ควรกำหนดแนวทางการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไปใช้ในการสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน

9) ด้านการส่งเสริมการเผยแพร่

9.1 เผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์สร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นรากเหง้าของชนเผ่า จนเกิดภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่

9.2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง ให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

9.3 ผลิตสื่อออนไลน์เพื่อการเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

9.4 จัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การนำครูภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น

9.5 สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นจุดแข็ง มีคุณค่า เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น โดยมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

4.1.4 แนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคต

จากการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย พบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคต ดังนี้

4.1 ภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในพื้นที่ ควรร่วมกันบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยรัฐมีหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านสถานที่ ส่วนภาคประชาชนมีหน้าที่สร้างสรรค์กิจกรรมชุมชน ประเพณี หรือนำมาประยุกต์พัฒนาเพื่อเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน

4.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชน ควรยกระดับการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนไปใช้ สำหรับเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชนนั้น ๆ

4.3 ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ ควรบูรณาการความร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ วิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการพัฒนาอัตลักษณ์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและมีชื่อเสียงในระดับประเทศ

4.4 วัดและชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดยการสร้างการรับรู้สินค้า บริการ และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวนอกฤดูกาล อาทิ การจัดกิจกรรม/เทศกาล/ งานประเพณีเฉพาะถิ่นในแต่ละเดือน การสร้างความนิยมของการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน เป็นต้น

4.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรเข้ามามีบทบาทเอื้อให้เกิดองค์กรที่รับผิดชอบในการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนโดยตรง ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบควรเป็นหน่วยงานในรูปแบบคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยเป็นองค์กรในรูปแบบคณะกรรมการ เนื่องจากมีกระบวนการทำงานแบบปรึกษาหารือ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

4.2 ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2.1 วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การสร้างนวัตกรรมเป็นหัวใจหลักของการสร้างสรรค์มูลค่าและการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนที่มีความยั่งยืน โดยเน้นการใช้ศักยภาพและสินทรัพย์ของท้องถิ่นผ่านกระบวนการสร้างสรรค์มูลค่า (Value Creation Process) เพื่อให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมีความแข็งแรง รวมทั้งสร้างนวัตกรรมเชิงพื้นที่ (Area Based Innovation) ด้วยการพัฒนาย่านนวัตกรรมสร้างสรรค์ (Innovation District) หรือพื้นที่เศรษฐกิจของเมืองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมให้เกิดนวัตกรรม หรือมีการใช้นวัตกรรมอย่างเข้มข้นในชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน คือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษาและภาคประชาชน การพัฒนาย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำอย่างถูกต้อง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างคุณค่าเศรษฐกิจย่านสร้างสรรค์จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นในชุมชน เกิดกระบวนการผลิตและการบริการของวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ โดยมีการพัฒนาต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและแนวโน้มทางการตลาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ สถานการณ์จากผลการวิจัย พบว่า ชุมชนได้รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของชุมชน รวมทั้งเป็นการขยายขอบเขตของอุตสาหกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เช่น การท่องเที่ยว และการบริการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนาต่อยอด เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด, ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนย่านสร้างสรรค์ เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของสังคมที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่ นอกจากนี้ องค์กรภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ได้ระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เพื่อถอดรหัสการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ที่เอื้อประโยชน์ในมิติ

ต่าง ๆ ทั้งด้านธุรกิจ การออกแบบชุมชน ซึ่งสามารถขับเคลื่อนมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนฐานราก โดยให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าที่มาจากความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากรากฐานของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิด ต่อยอดย่านสร้างสรรค์ เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น

4.2.2 การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กร

จากการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่าการสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กร ควรมีการดำเนินการในเชิงนโยบาย ดังนี้

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด ควรมีแผนงานและนโยบายขับเคลื่อนในการนำนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นรูปแบบ ECAP Model ที่ได้จากการศึกษาไปขยายผล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 หน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันบูรณาการนโยบายและวางแผนงาน เพื่อยกระดับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์ โดยสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน หรือเทศกาลประจำถิ่นตลอดทั้งปีให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดทำกรอบนโยบายเพื่อกำหนดงานกิจกรรมชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งนำข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์ เพื่อสร้างเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีเส้นทางเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดใกล้เคียง

2.3 หน่วยงานภาครัฐควรจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับและขับเคลื่อนรูปแบบย่านสร้างสรรค์ให้ชัดเจนตรงทิศทาง สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับชุมชนย่านสร้างสรรค์ รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาด้านภาษาต่าง ๆ ที่หลากหลาย แก่มีคหุเทศก์ ผู้ประกอบการและประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน สามารถช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วนทุกมิติและลึกซึ้งมากขึ้น

2.4 ภาครัฐ แกนนำกลุ่มภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายเพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม โดยบูรณาการกับองค์กรด้านการท่องเที่ยวและองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างประสบการณ์

ด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ร่วมกัน รวมทั้งควรมีนโยบายสนับสนุนในการพัฒนาศูนย์บริการข้อมูลทางย่านสร้างสรรค์ของชุมชนที่มีมาตรฐาน โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อและเข้ามาใช้บริการได้โดยตรง

4.2.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้

จากการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ พบองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ ดังนี้

3.1 องค์ความรู้เรื่อง ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์

1) ด้านสภาพแวดล้อม สภาพพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่หลากหลายกระจายอยู่ทั่วไป มีทุนทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์และได้รับการอนุรักษ์ สืบสานต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีโครงการพัฒนาตามพระราชดำริจำนวนมากและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัด

2) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนมีความหลากหลายของวัฒนธรรมเนื่องจากได้อยู่อาศัยร่วมกันมาเป็นเวลานาน โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะ มีอัตลักษณ์ในการดำรงชีวิตด้วยการปฏิบัติตามจารีต ประเพณี วิถีดำรงชีวิต และการแสดงชาติพันธุ์ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในลักษณะของการเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย ทำให้มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนและหนุนเสริมเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้ขับเคลื่อนไปได้

3) ด้านกิจกรรม ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จะมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์อันยาวนาน จึงนำทุนทางวัฒนธรรมมาเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและความแตกต่าง ตลอดจนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4) ด้านคนและชุมชน คนในชุมชนมีอาชีพและทักษะที่คล้ายกัน มีบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงได้นำมาเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งเป็นการผลิตสินค้าชุมชนที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมนำผลิตภัณฑ์ชนเผ่ามาร่วมกันขายให้นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้เสริมในชุมชน

3.2 องค์ความรู้เรื่อง รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรูปแบบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ เรียกว่า “ECAP Model” เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมายกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดเป็นนวัตกรรมกระบวนการ (process innovation) ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตและการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ (1) E= Environment (สภาพแวดล้อม) (2) C= Culture (วัฒนธรรม) (3) A= activity (กิจกรรม) และ (4) P= Person and Community (คนและชุมชน) ทั้งนี้ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ได้ ดังนี้

1) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม ควรปรับพื้นที่ชุมชนให้เอื้อต่อการยกระดับและขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ จัดสร้างแลนด์มาร์คทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่ กำหนดพื้นที่ต้นแบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชน โดยผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

2) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม ควรขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ยกกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม พัฒนาย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลาย ให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน สร้างสรรค์นวัตกรรมและการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ โดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

3) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม ควรบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับภาคีเครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของภูมิปัญญา

4) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน ควรสร้างภาคีเครือข่ายแนวร่วมในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ ยกยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้คนและชุมชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่ในชุมชนให้มีความรู้สึกถึงความเป็น

เจ้าของพื้นที่ จัดตั้งองค์กรหรือสถาบันทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่อุดมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.2.4 แนวทางการพัฒนาการจัดการเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคต

จากการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์พบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคต ดังนี้

4.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรนำรูปแบบนวัตกรรมย่านสร้างสรรค์ไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายด้านการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนฐานรากทางด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดการสร้างอาชีพและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนโดยใช้ทุนทางชาติพันธุ์ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ

4.2 องค์กรภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ควรระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เพื่อถอดรหัสการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ที่เอื้อประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านธุรกิจ การออกแบบชุมชน ซึ่งสามารถขับเคลื่อนมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนฐานราก โดยให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าที่มาจากความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากรากฐานของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดย่านสร้างสรรค์ เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น

4.3 ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ควรนำโมเดลการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์จากแต่ละชุมชนที่ได้มีการดำเนินการแล้วมาวิเคราะห์ผลกระทบ ประโยชน์ ข้อได้เปรียบ เพื่อนำมาสร้างรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินการ เพื่อเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จ (Key Success) ที่สามารถปฏิบัติตามได้ตามลำดับขั้นตอน ถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อให้คนในชุมชนปฏิบัติตามได้รวมทั้งดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

4.4 ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงจังหวัดควรยกระดับแนวทางการพัฒนาย่านสร้างสรรค์มาเป็นแผนตั้งต้นในการหารือร่วมกับชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมของชุมชนให้เชื่อมโยงกับกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมบ่มเพาะผู้ประกอบการสร้างสรรค์ชุมชน และการผลักดันให้เกิดพื้นที่สนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวขึ้น โดยมีเป้าหมายในการสร้างการรับรู้ถึงความเป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชนในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

4.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยในเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในพื้นที่สถาบันการศึกษามีส่วนช่วยส่งเสริมเรื่ององค์ความรู้ที่เหมาะสม โดยการจัดอบรม ให้ความรู้ เพื่อพัฒนาทักษะให้ชุมชนเกิดความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดช่วยเสริมสร้างคุณค่าเศรษฐกิจย่านสร้างสรรค์ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นในชุมชน เกิดกระบวนการผลิตและการบริการของวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชน จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ โดยมีการพัฒนาต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและแนวโน้มทางการตลาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

4.3 ผลการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.3.1 วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ลักษณะของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนอยู่ทางภาคเหนือตอนบน ที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 8 ของประเทศ พื้นที่มีรูปร่างเรียวยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ สภาพภูมิประเทศเป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อนและเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีทิวเขาเรียงตามแนวทิศเหนือ-ใต้ ขนานกันเป็นแนวแบ่งเขตแดนประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา การท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันสูงและมีกลุ่มลูกค้าที่มีความต้องการหลากหลาย

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น แนวคิดการตลาดมีความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการของลูกค้าและเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน สำหรับการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม เป็นการตลาดที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะ (niche tourists) โดยรูปแบบการตลาดดังกล่าวไม่ได้มุ่งแสวงหาจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังคำนึงถึงการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแหล่งท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน การตลาดเชิงวัฒนธรรมเป็นกระบวนการในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง โดยการเลือกกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับอัตลักษณ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ อันจะทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวและการอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย โดยการออกแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานและรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการในการท่องเที่ยวตลาดวัฒนธรรมในการส่งเสริมขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่อชุมชน

ทั้งนี้สถานการณ์จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) จึงมีส่วนทำให้เกิดการส่งเสริมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น เนื่องจากคนในชุมชนสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมได้สะดวกสบายจากการใช้สื่อออนไลน์ ชุมชนต้องการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้บริการ จึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อทำการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมถึงการสร้างร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มประชาสังคมและคนในชุมชนร่วมกันกำหนดอัตลักษณ์ของตนได้อย่างน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องเกิดขึ้นจากคนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม วางแผน ออกแบบการทำงาน การตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติ การกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว การจัดรูปแบบการท่องเที่ยว และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนของกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ กะเหรี่ยง ลาหู่ ลีวะ ลีซอ แม้วหรือม้ง จีนฮ่อ ปะโอ และไทใหญ่ บางพื้นที่มีการค้นหาประวัติศาสตร์ชุมชน โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่นตนเอง มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ในบางพื้นที่ เช่น ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ หรือมุเซอ พื้นที่บ้านหัวปาย ตำบลเวียงเหนือ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์แม้วหรือม้ง พื้นที่บ้านแกงหอม ตำบลเมืองแปง ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ พื้นที่บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีวะ พื้นที่บ้านละอูป ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ พื้นที่บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง และ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง พื้นที่ชุมชนมงคลทอง ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง ซึ่งชุมชนเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ งบประมาณ คน การบริหารจัดการ อุปกรณ์ต่าง ๆ ผู้นำชุมชน เครือข่าย รวมถึงประชาชนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนคนในท้องถิ่นสะท้อนออกมาในรูปแบบมีส่วนร่วมได้ 3 แบบ ได้แก่การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร (Resource Contribution) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Project Administration and Coordination) และการมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (Enlistment) ซึ่งอาจใช้เป็นแนวทางของรูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.3.2 การสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชน และองค์กร

จากการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ควรมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงต่อวัด การส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ส่งผลต่อพุทธศาสนาซึ่งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนและชาวบ้านที่มีนักท่องเที่ยว โดยการเข้ามาของนักท่องเที่ยวได้ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎของวัดและช่วยรักษาสภาพแวดล้อม และวัดได้ตระหนักถึงการจัดการสิ่งของพื้นบ้าน สิ่งของที่แสดงถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อจัดแสดงพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและศาสนาเป็นการประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ ผู้ที่สนใจชมสถานที่ในวัด อีกทั้งวัดยังได้เผยแพร่วิถีชีวิตตามกิจของสงฆ์ เป็นการเผยแพร่พระศาสนาในรูปแบบวิถีแห่งการดำรงชีวิตของพระภิกษุสามเณร ซึ่งจะเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างภิกษุ สงฆ์ ประชาชน และองค์กรสงฆ์ การบิณฑบาตเป็นการโปรดสัตว์ เป็นการเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ เป็นการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ สร้างกระบวนการเรียนรู้อันทรงคุณค่าเชิงแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเกิดการต่อยอดในระดับชาติหรือนานาชาติ ที่สามารถส่งต่อ ถ่ายทอด และดำรงอยู่ในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไปได้

2.2 การเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน การเปลี่ยนแปลงของย่านตลาดเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถแสดงออกผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง คน กิจกรรม และการใช้พื้นที่ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา โดยส่งเสริมตลาดให้มีบทบาทเชิงพื้นที่สนับสนุนให้เกิดการตั้งรากฐานการค้า สนับสนุนให้เกิดการเติบโตทางการค้าส่งผลกระทบต่อพัฒนาการคมนาคม การเดินทางขนส่งสะดวกยิ่งขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการค้าของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างคึกคัก ดึงดูดการท่องเที่ยว เกิดการอพยพย้ายของพ่อค้า แรงงาน และการขยายตัวของเมือง การพัฒนาย่านการค้าใหม่ในชุมชน ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางการค้าขายอย่างเต็มรูปแบบ เช่น ด้านการคมนาคม การขนส่ง รูปแบบและประเภทของกิจกรรม การเข้ามาลงทุนของธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ในชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของตลาด ซึ่งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดเชิงวัฒนธรรมต้องมีการวางแผนและการกำหนดทิศทางการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานสิ่งก่อสร้างการพัฒนาคนท้องถิ่นและการตลาด แก่นหลักของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนวัฒนธรรม เพื่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ให้เกิดความเข้าใจอันดีและสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือน

2.3 การเปลี่ยนต่อองค์กรต่าง ๆ องค์กรภาครัฐมีการตระหนักถึงการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรม ชุมชนกิจกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก ว่ามีความเหมาะสมและเพียงพอต่อ

ความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือไม่ การประเมินความสามารถและขีดจำกัดของทรัพยากรภายในท้องถิ่น ชุมชน หมู่บ้าน จะทำให้นักท่องเที่ยวสนุกและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กำหนดเนื้อหาสาระของสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเป้าหมายสร้างการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจความประทับใจในการท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลต่อการตั้งตลาดเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการเป็นกลุ่มภายใน หมู่บ้าน ชุมชน และท้องถิ่นที่พร้อมสำหรับการเป็นการรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งคนในพื้นที่มีฐานความรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถถ่ายทอดให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ได้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชน ท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งมีการรวมกลุ่มของชุมชนที่เข้มแข็ง โดยมีผู้นำชุมชน หมู่บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์กรทางการศึกษา เป็นตัวการถ่ายทอดวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการศึกษาให้เห็นภาพสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนผ่านภาษาถิ่น การแต่งกาย อาหาร การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรม ทัศนคติ รวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ความเกี่ยวพันของคนในชุมชนจากแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Way of life) ซึ่งอาจถูกกำหนดโดยอาศัยรากฐานทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งแต่เกิดจนถึงเชิงตะกอนของวิถีชีวิต

4.3.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้

จากการวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าแนวคิดการตลาดมีความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการของลูกค้า และเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะตลาดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการตลาดที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่ต้องการท่องเที่ยวลักษณะนี้ คณะผู้วิจัยจึงสามารถนำมาสังเคราะห์ได้ ดังนี้

3.1 รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น

1) การตลาดท่องเที่ยวแบบผสม เป็นปัจจัยของการตลาดที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์รวมของสินค้า บริการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบพื้นฐานของส่วนประสมทางการตลาดประกอบด้วย องค์ประกอบคือ ผลิตภัณฑ์ (product) ราคา (price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (place) การส่งเสริมการตลาด (promotion) ลักษณะของตลาด (market characteristics)

2) การท่องเที่ยวตลาดเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวทางของกลุ่มคน ชุมชน สังคมอื่นที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีงานเทศกาล รวมไปถึงงานศิลปกรรมอื่น ๆ ในกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

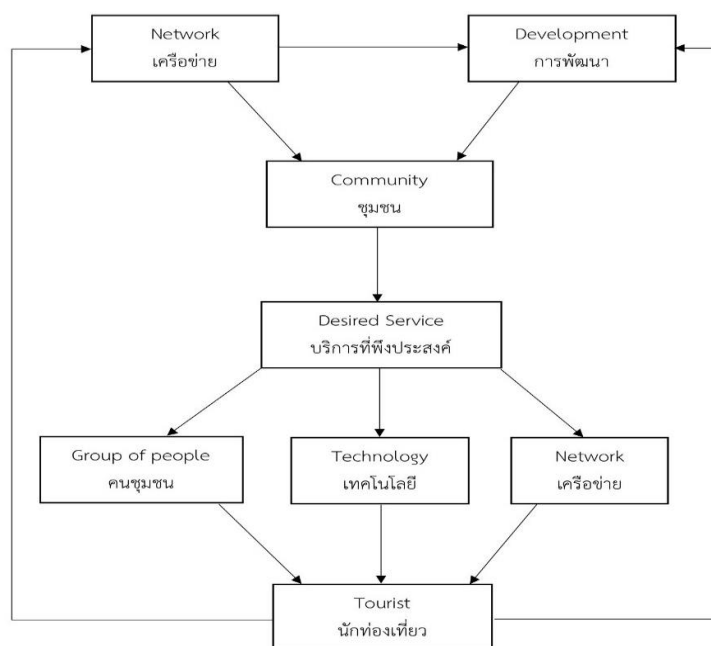
ลาหู่ ลีซอ ลีซอ แม้วหรือม้ง จีนฮ่อ ปะโอ และไทใหญ่ ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งเน้นให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมและนักท่องเที่ยวในฐานะผู้เยี่ยมชมเยือนได้ตระหนัก ถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม เพื่อเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม

3) ตลาดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะพิเศษที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นได้ โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นก่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากการตลาดวัฒนธรรมทำให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว อีกทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เกิดความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของตน นอกจากนี้จะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการเยี่ยมชมตลาดตลาดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ยังเกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนงานเทศกาลประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งยังได้ตระหนักถึงคุณค่าและให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

3.2 กลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียน

กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนให้เติบโตแบบก้าวกระโดด กระจายโอกาส กระจายรายได้ และนำความมั่งคั่งไปสู่ชุมชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง จะนำพาประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศรายได้สูง และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทยที่กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว และแรงงานที่เข้าสู่ตลาดลดน้อยลง ตลาดวัฒนธรรมจึงเป็นอีกหนึ่งความพยายามผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีลักษณะสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจที่เป็นแนวคิดแบบใหม่ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี กลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาความรู้ การจัดการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยต้องนำจุดเด่นของภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมไปถึงความเข้มแข็งของบุคลากรของชุมชน อีกทั้งในแง่การวิจัยและบริการ ที่มีผลกระทบเชิงเศรษฐศาสตร์มากและปรับเปลี่ยนได้รวดเร็ว รวมทั้งประยุกต์ใช้ข้อมูล Big Data กับการวางแผนจัดการกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียน

3.3 กระบวนการสร้างตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านการสังเคราะห์องค์ความรู้โดยใช้เครือข่าย (Network) การพัฒนา (Development) ชุมชน (Community) คนในชุมชน (Group of people) ความยั่งยืน (Sustainable) การใช้สื่อเทคโนโลยี (Technology) บริการที่พึงประสงค์ (Desired Service) นักท่องเที่ยว (Tourists) หรือ “ Marketing Mix Model ” ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการสร้างตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม

1. Network เครือข่าย เป็นการร่วมกันของคนในชุมชน หรือมีองค์ความรู้ในการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนจากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน คนในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนาที่เป็นหน่วยงานในการสะท้อนความต้องการของคนในชุมชน

2. Development กระบวนการพัฒนาขับเคลื่อนกระบวนการออกแบบตลาดเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายหลังจากความต้องการของคนในหมู่บ้าน ชุมชนท้องถิ่น สู่การจัดทำการพัฒนาตลาดเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ติดต่อประสานงานกับเครือข่าย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรทางศาสนา สถานศึกษา รวมถึงวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อดำเนินการพัฒนาและให้เกิดความเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

3. Community ชุมชนต้องให้ความร่วมมือและเอาใจใส่ในการทำงานเป็นทีม (Teamwork) เสียสละและแบ่งปันน้ำใจให้แกกัน เพื่อแก้ไขปัญหา ตลอดจนร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ

4. Technology สื่อเทคโนโลยีใช้สำหรับการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบว่า ภายในชุมชนแห่งนี้มีจุดท่องเที่ยว สถานที่วัฒนธรรม ตลาดหน่วยงานสถานที่จำหน่ายสินค้าและบริการอะไรบ้าง โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์นั้น ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางในการเขียนเนื้อหา การจัดวางภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

5. Desired Service บริการที่พึงประสงค์ เป็นสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังว่าจะได้รับหรือต้องการที่จะได้รับระดับความต้องการขึ้นอยู่กับความต้องการส่วนบุคคล องค์กร กลุ่มคณะ หรือลูกค้าที่มีต่อบริการที่จะได้รับจากสถานที่นั้น

6. Tourists นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มที่มีความต้องการท่องเที่ยว เพื่อพักผ่อนหรือมีความสนใจในสถานที่ ธรรมชาติ หรือมรดกวัฒนธรรม (educated visitor) เพื่อการสร้างประสบการณ์ในการท่องเที่ยว เน้นการเข้าถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคน หมู่บ้าน ชุมชน และใช้ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งซึ่งจะสามารถสะท้อนความต้องการ ประเมินความพอใจของการใช้บริการในด้านต่าง ๆ

ดังนั้น จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์สำหรับการท่องเที่ยวจะต้องเป็นการดำเนินงานด้านการตลาดที่สามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับแหล่งมรดกวัฒนธรรมด้วย เพื่อนำมาสู่รูปแบบการตลาดที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินงานด้านตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

4.3.4 แนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคต

จากการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนและองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคตได้ ดังนี้

4.1 แนวทางการพัฒนาตามศักยภาพชุมชน การจัดการตลาดภายในชุมชนท้องถิ่น ควรสำรวจเส้นทางรูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการจัดตั้ง เพื่อเป็นการข้อมูลที่น่าไปสู่การเข้าถึงของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เข้าถึงจุดประสงค์หลักในการท่องเที่ยว และเพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น และเป็นการสร้างความเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นตัวส่งเสริมรายได้จากการใช้บริการผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 การสร้างรูปแบบและขับเคลื่อนตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อแสดงถึงรูปร่างหรือสิ่งที่ปรากฏมองเห็นได้ ควรมุ่งเน้นการสร้างและนำเสนอภาพลักษณ์ของตลาดเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นและแสดงออกของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งการออกแบบตามลักษณะกายภาพของ แต่

ละท้องถิ่น เพื่อตอบสนองรูปแบบการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นอกจากนี้ ลักษณะทางกายภาพยังรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการที่จัดเตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและเพลิดเพลินในการใช้ตลาดเพื่อการดูแลรักษาลักษณะทางกายภาพเหล่านี้ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิม หรือใช้เป็นต้นแบบในการสร้างต่อไป

4.3 การนำเสนอรูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างความพอใจในการพัฒนาตลาดตามความต้องการของคนในชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ควรเป็นการสร้างตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับประโยชน์ตอบแทน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4.4 แนวทางการพัฒนาเชิงอนาคต ควรมุ่งเน้นการจัดการศักยภาพด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในมิติ ด้านเศรษฐกิจออนไลน์ ด้านพัฒนากายภาพผู้ค้า ด้านนิเวศวิทยาในการท่องเที่ยวตลาด และด้านส่งเสริมคุณค่าของตลาดโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยร่วมกันพิจารณาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุด รวมถึงการศึกษาลักษณะของกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง เช่น ขนาดของพื้นที่ลักษณะถนน ลานจอดรถ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง เป็นต้น เพื่อประเมินว่าสามารถสร้างตลาดแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมสำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ และเป็นตัวเชื่อมการค้าระหว่างภูมิภาค สามารถรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนต่อไป

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ตลาดแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก สามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ อันเป็นการช่วยสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ทุกระดับอาชีพ จำเป็นต้องมีนโยบายสนับสนุน กิจกรรมทางการท่องเที่ยว คนในชุมชน เพื่อนำรายได้เข้าสู่ประเทศ สามารถแข่งขันกับนานาชาติในภูมิภาคเดียว ทั้งนี้ ในปัจจุบันตลาดแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการพัฒนาเติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดการลงทุนในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2) เพื่อสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ (3) สังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

1) ด้านการรื้อฟื้น ควรมีการฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ และขบวนการฟื้นฟูประเพณีซึ่งถือเป็นปฏิบัติการทางสังคม ส่งเสริมและกระตุ้นให้คนในชุมชนฟื้นฟูประเพณีที่สูญหายไปของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพื่อให้เข้าใจในประเพณีท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง

2) ด้านการสืบทอด ควรมีการสืบสานและถ่ายทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นไปได้หรือโอกาสที่สามารถประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน หรือแสดงอัตลักษณ์ชุมชนออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้จะต้องเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่รองรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือนักท่องเที่ยวได้มากเพียงพอ

3) ด้านการปรับประยุกต์ ควรมีการสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน มีการปรับประยุกต์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เน้นคุณภาพ และสอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย

4) ด้านการส่งเสริมการเผยแพร่ ควรมีการเผยแพร่ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมชนเผ่า ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตด้านภาษา การแต่งกายขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายชนเผ่า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นรากเหง้าของชนเผ่า จนเกิดภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต

5.1.2 ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก ได้รูปแบบนวัตกรรมที่มีชื่อเรียกว่า “ECAP Model” มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) E= Environment (สภาพแวดล้อม) (2) C= Culture (วัฒนธรรม) (3) A= activity (กิจกรรม) และ (4) P= Person and Community (คนและชุมชน) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านสภาพแวดล้อม ควรปรับพื้นที่ชุมชนให้เอื้อต่อการยกระดับและขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ จัดสร้างแลนด์มาร์คทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่ กำหนดพื้นที่ต้นแบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ภายใต้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชน

2) ด้านวัฒนธรรม ควรขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ยกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม พัฒน่าย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลาย ให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน

3) ด้านกิจกรรม ควรบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับภาคีเครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่

4) ด้านผู้คนและชุมชน ควรสร้างภาคีเครือข่ายแนวร่วมในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ ยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้คนและชุมชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่ในชุมชน

5.1.3 ผลการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พบว่า การตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการของลูกค้า และเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะตลาดการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้ รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นจะมีลักษณะ ดังนี้

1) รูปแบบการตลาดท่องเที่ยวแบบผสม เป็นปัจจัยของการตลาดที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์รวมของสินค้า บริการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบพื้นฐานของส่วนประสมทางการตลาดประกอบด้วย องค์ประกอบคือ ผลิตภัณฑ์ (product) ราคา (price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (place) การส่งเสริมการตลาด (promotion) ลักษณะของตลาด (market characteristics)

2) รูปแบบการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวทางของกลุ่มคน ชุมชน สังคมอื่นที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีงานเทศกาล รวมไปถึงงานศิลปกรรมอื่น ๆ ในกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งเน้นให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมและนักท่องเที่ยวในฐานะผู้เยี่ยมชมเยือน ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมเพื่อเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม

3) รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม มีลักษณะขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนผ่านการสังเคราะห์องค์ความรู้โดยใช้เครือข่าย (Network) การพัฒนา (Development) ชุมชน (Community) คนในชุมชน (Group of people) ความยั่งยืน (Sustainable) การใช้สื่อเทคโนโลยี (Technology) บริการที่พึงประสงค์ (Desired Service) นักท่องเที่ยว (Tourists)

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 ผลการสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

พบว่า การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรเป็นการดำเนินงานของชุมชนโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชนพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไปยกระดับและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเพื่อเป็นกลไกสำหรับเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ (1) การรื้อฟื้น (2) การสืบทอด (3) การปรับประยุกต์ และ (4) การส่งเสริมการเผยแพร่ ทั้งนี้ ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

ท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุประสงค์ของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันสืบทอด และนำความรู้เผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้รู้ถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สถานการณ์จากผลการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการรื้อฟื้น อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการปลูกจิตสำนึก โดยมุ่งหวังที่จะทำให้วัฒนธรรมที่กำลังเลือนหาย หรือเสื่อมสภาพกลับมามีชีวิตใหม่ มีการขับเคลื่อนกระบวนการรักษาและส่งต่อทุนชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในสังคมผ่านการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยการเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก ในลักษณะการอบรมสั่งสอน หรือการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี มีการปรับประยุกต์โดยการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยการใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็นการท่องเที่ยวชุมชน สอดคล้องกับอารีวรรณ หัสติน (2563) ได้ศึกษา “การจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่มีทุนทางสังคมสูง ในขณะที่จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ด้านการจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน มีกระบวนการจัดการทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ด้านการจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านการจัดการเพื่อการปรับประยุกต์และด้านการจัดการ เพื่อการส่งเสริมเผยแพร่ อย่างไรก็ตาม การจัดการวัฒนธรรมของทั้งสองจังหวัดมีความแตกต่างกันที่จุดเริ่มต้น จังหวัด นครนายกเริ่มต้นจากด้านการจัดการเพื่อการรื้อฟื้นวัฒนธรรม จังหวัดสระบุรีเริ่มต้นจากด้านการจัดการเพื่อการสืบทอด วัฒนธรรม หัวใจสำคัญที่ทำให้การจัดการทางวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยพวนของทั้งสองจังหวัดประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือร่วมใจของคนในวัฒนธรรมและการมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

นอกจากนี้ จากการสังเคราะห์การวิจัย ยังพบว่า การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะมีองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับนำมาประยุกต์ใช้ในการนำไปขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ได้แก่ การรื้อฟื้น การสืบทอดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากการรื้อฟื้น อนุรักษ์ อนุรักษ์รักษาและสืบทอดวัฒนธรรม จะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่คนท้องถิ่น คนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ และหน่วยงานด้านวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปลูกจิตสำนึก ร่วมรณรงค์ให้สังคมและหน่วยงานของรัฐเห็นคล้อยตามและให้การสนับสนุน โดยมุ่งหวังที่จะทำให้วัฒนธรรมที่กำลังเลือนหายหรือเสื่อมสภาพกลับมามีชีวิตใหม่ ทั้งนี้การฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนสามารถ

มองเห็นได้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีตำแหน่งในสังคม โดยดึงความเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ออกจากบริบทท้องถิ่นสู่การกลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมผ่านการประดิษฐ์ประเพณีที่ผูกโยงกับการนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม รวมทั้งเร่งพัฒนาบูรณะ ฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่

ในประเด็นเดียวกันนี้ การปรับประยุกต์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นยังเป็นองค์ประกอบสำหรับนำมาประยุกต์ใช้ในการนำไปขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากการจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ เป็นกระบวนการจัดการตัววัฒนธรรมเพื่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคม ที่เปลี่ยนไปบนพื้นฐานความเข้าใจว่าสิ่งใดปรับได้สิ่งใดเปลี่ยนได้ หรือสิ่งใดห้ามเปลี่ยน การทำงานด้านการปรับประยุกต์วัฒนธรรม หัวใจสำคัญคือกระบวนการมีส่วนร่วมของเจ้าของวัฒนธรรม ทั้งนี้การจัดการเพื่อการปรับประยุกต์ใช้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นตนเองว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน จะต้องมีการปรับประยุกต์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นทุนสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น โดยทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม โดยการใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็น “การท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ที่เน้นคุณภาพ และสอดแทรกเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย รวมทั้งควรปรับประยุกต์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยนำมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สนใจจะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ชุมชน สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน รวมถึงซื้อสินค้าที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมอันเป็นงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ สอดคล้องกับ อุทิศ ทาหอม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน” พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสานสะท้อนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติและลักษณะทางสังคม วิถีชีวิต ทางโลกทัศน์และการปรับตัวกับระบบนิเวศทางสังคมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของชุมชนผสมผสานมิติของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม อาหารพื้นถิ่นของชุมชนอีสาน นำไปสู่การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสานผ่านการ พัฒนาแบบองค์ความรู้ มีระบบวิถีคิดใหม่ที่เชื่อมโยงแบบบูรณาการ เพื่อนำไปสู่การยกระดับสู่การ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อชุมชน

5.2.2 ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

พบว่า นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก ได้รูปแบบนวัตกรรมที่มีชื่อเรียกว่า “ECAP Model” มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ด้านสภาพแวดล้อม เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนให้เอื้อต่อการยกระดับและขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ (built-environment) การพัฒนาพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมจึงเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาคชุมชน ภาคเอกชนและภาครัฐ (2) ด้านวัฒนธรรม เป็นการเน้นขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ยกกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม พัฒนาย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลายให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน (3) ด้านกิจกรรม เป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง และ (4) ด้านผู้คนและชุมชน เป็นสร้างแนวร่วมในการพัฒนาบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ของชุมชน ยกกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่ในชุมชน ให้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมนี้เป็นกระบวนการสร้างการรับรู้ และรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ กรวรรณ สังขกร (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์” พบว่า ผู้คนและชุมชนล้วนเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดเมืองสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนมีทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต ทั้งนี้รูปแบบที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มบทบาทของภาครัฐ และสถาบันการศึกษาเพื่อสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนามากขึ้น ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ทั้งนี้ สถานการณ์จากผลการวิจัย พบว่า ชุมชนได้รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และยกระดับมาตรฐานการ

ดำรงชีวิตของชุมชน รวมทั้งเป็นการขยายขอบเขตของอุตสาหกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เช่น การท่องเที่ยว และการบริการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนาต่อยอด เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด, ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนย่านสร้างสรรค์ เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของสังคมที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่ นอกจากนี้ องค์การภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ได้ระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เพื่อถอดรหัสการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ที่เอื้อประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านธุรกิจ การออกแบบชุมชน ซึ่งสามารถขับเคลื่อนมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนฐานราก โดยให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าที่มาจากความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากรากฐานของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดย่านสร้างสรรค์ เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า และพีรตร แก้วลาย (2561) พบว่า พื้นที่ที่เกิดความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมในระบบนิเวศการทำงาน คือ พื้นที่ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดและการสนทนา รวมถึงพื้นที่ที่ทำให้เกิดการสำรวจค้นหา แสวงหาและความท้าทายตื่นเต้น การจินตนาการและการสะท้อน และการบูรณาการความคิด ของผู้คนและชุมชน ทั้งนี้ การเอาคนมาอยู่ในพื้นที่เดียวกันไม่ได้สร้างความเป็นทีมหรือไม่ได้สร้างความสร้างสรรค์ขึ้นมาได้เสมอไป ต้องทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน หรือเชื่อมต่อกันระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งที่อยู่รอบตัว

5.2.3 ผลการสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม

รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะมีลักษณะเป็นการตลาดท่องเที่ยวแบบผสมผสาน และการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวทางของกลุ่มคน ชุมชน และสังคมที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี งานเทศกาล รวมไปถึงงานศิลปกรรมอื่น ๆ ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมและนักท่องเที่ยวในฐานะผู้เยี่ยมชม ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมเพื่อเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของมนรัตน์ ใจเอื้อ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม: ชุมชนบางหลวง ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” พบว่า ลักษณะสำคัญของการดำเนินงานด้านการตลาดท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม จะต้องสามารถตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งคำนึงถึงคุณค่าและความสำคัญทางมรดกวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม โดยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานด้านการตลาดท่องเที่ยวเชิง

มรดกวัฒนธรรมประกอบด้วย (1) นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ (2) ส่วนประสมทางการตลาด 7 ด้าน (7Ps) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (product) ราคา (price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (place) การส่งเสริมการตลาด (promotion) ลักษณะทางกายภาพ (physical evidence) กระบวนการให้บริการ (process) และบุคลากร (people) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่รูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนต่อไป

ทั้งนี้ การพัฒนาตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบชุมชนมีส่วนร่วมผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม จะเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนมีความภาคภูมิใจ ในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและต่อยอดสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและครอบครัว และเพื่อส่งเสริมให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการท่องเที่ยว โดยการจัดกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยขบวนแห่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ การสาธิตภูมิปัญญา การจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ ทางวัฒนธรรม อาทิ หมวกปานกุ่ม การต่อลาย การทอผ้า ปากกญอ และการแสดงศิลปวัฒนธรรม อาทิ สะล้อ ซอ ซึง ตอยฮอยอน (ดนตรีไทใหญ่) เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทีป พีชทองกลาง (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “ตลาดเก่า: ทุนวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ในเขตภาคเหนือตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า (1) ทุนวัฒนธรรมของตลาดเก่าทั้ง 4 แห่ง มีอัตลักษณ์ที่สำคัญและสอดคล้องกัน คือ สินค้าและอาหารพื้นเมืองอาหารตามฤดูกาล วิถีชีวิตล้านนา รูปแบบร้านค้า และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (2) ตลาดเก่าทั้ง 4 แห่งมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เน้นเอกลักษณ์ของล้านนาได้ (3) เส้นทางเดินเที่ยวจับจ่ายสินค้า ควรให้ความสำคัญกับที่จอดรถ ที่นั่งพักผ่อน และทางเดินเท้าที่ยังไม่เป็นสัดส่วน คับแคบ ไม่สะอาด และ (4) แนวทางการพัฒนาตลาดเก่าในเขตภาคเหนือตอนบนต้องสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ ร่วมกับการรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ของตลาด โดยเน้นปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1. มุ่งเน้นวัฒนธรรม 2. มีตารางกิจกรรมที่ชัดเจน 3. พัฒนาพื้นที่สาธารณะ 4. บริหารแบบมีส่วนร่วม และ 5. ฟื้นฟูกิจกรรมหรือวิถีชีวิตดั้งเดิม

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายขับเคลื่อนกระบวนการส่งเสริมการพัฒนาทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม และการสร้างช่องทางการสื่อสารที่ดีในดำเนินงานทุกภาคส่วน กล่าวคือ ภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย

ประชาสังคมและภาคท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยมีชุมชนในพื้นที่เป็นแกนกลางทั้งกระบวนการ กำหนดนโยบายและภาคปฏิบัติการ

2) จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันผลักดันเรื่อง การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ โดยควรมีนโยบายสร้างสรรค์และนำเสนอเส้นทาง ท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ ทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจะเป็นการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจฐานรากสู่ชุมชนและท้องถิ่นได้ อย่างยั่งยืน

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ได้แก่ กระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในจังหวัด ควรมีแผนงานและนโยบายขับเคลื่อนในการนำนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นรูปแบบ ECAP Model ที่ได้ จากการศึกษาไปขยายผล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4) หน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันบูรณาการนโยบาย และวางแผนงาน เพื่อยกระดับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยสนับสนุนและ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน หรือเทศกาลประจำถิ่นตลอดทั้งปีให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดทำ กรอบนโยบายเพื่อกำหนดงานกิจกรรมชุมชนบนฐานบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ท้องถิ่น รวมทั้งนำข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ เพื่อสร้างเป็นเส้นทาง ท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีเส้นทางเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่จังหวัด แม่ฮ่องสอนและจังหวัดใกล้เคียง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในพื้นที่ ควรร่วมกันบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยรัฐมีหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านสถานที่ ส่วนภาคประชาชนมี หน้าที่สร้างสรรค์กิจกรรมชุมชน ประเพณี หรือนำมาประยุกต์พัฒนาเพื่อเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมมา เป็นทุนทางเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรเข้ามามีบทบาทเอื้อให้เกิดองค์กรที่ รับผิดชอบในการจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนโดยตรง ซึ่ง หน่วยงานที่รับผิดชอบควรเป็นหน่วยงานในรูปแบบคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยเป็นองค์กรในรูปแบบ

คณะกรรมการ เนื่องจากมีกระบวนการทำงานแบบปรึกษาหารือ เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

3) องค์กรภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ควรระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เพื่อถอดรหัสการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ที่เอื้อประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านธุรกิจ การออกแบบชุมชน ซึ่งสามารถขับเคลื่อนมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนฐานราก โดยให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าที่มาจากความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากรากฐานของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอด เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น

4) ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงจังหวัดควรยกระดับแนวทางการพัฒนาย่านสร้างสรรค์มาเป็นแผนตั้งต้นในการหารือร่วมกับชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมของชุมชนให้เชื่อมโยงกับกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมบ่มเพาะผู้ประกอบการสร้างสรรค์ชุมชน และการผลักดันให้เกิดพื้นที่สนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวขึ้น โดยมีเป้าหมายในการสร้างการรับรู้ถึงความเป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชนในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษากลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมบนฐานทุนทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

2) ควรศึกษาการพัฒนาระบบนิเวศย่านสร้างสรรค์ตามกรอบการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ศิลสว่าง. (2563). แนวทางพัฒนาส่วนประสมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน
จังหวัดราชบุรี. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat
University*, 6(2), (131-145).
- กวรรณ รุ่งสว่าง. (2560). การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนเมือง
ขอนแก่น ราชบุรีและบางแสน. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). *การคิดวิเคราะห์. (Analytical Thinking)*. กรุงเทพฯ: ชัดเชสมิ
มีเดีย.
- _____ (2547). *การคิดเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ชัดเชสมิมีเดีย.
- เกวณีน หนูสุทธิ. (2562). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานคิดเศรษฐกิจฐานราก. *วารสาร
การบริหารท้องถิ่น*, 12(3), (482-494).
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2560). *สานพลังประชารัฐ*. กรุงเทพฯ:
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *การส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐาน
ราก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). *ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่*.
พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ทิตินา แคมมณี. (2545). *14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เท็กซ์แอนด์เจอร์
นัลพับลิชชิ่ง.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2552). การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान : เทคนิคการสังเคราะห์งานวิจัยเชิง
คุณภาพ. *วารสารกองการพยาบาล*, 36(2), (77-85).
- เบญจมาศ ตีระมาศวนิช และสีลาภรณ์บัวสาย. (2558). *การพัฒนาขีดความสามารถและบทบาทของ
มหาวิทยาลัยในการรับใช้พื้นที่ด้วยกระบวนการวิจัย*. นครศรีธรรมราช: โครงการความ
ร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ระหว่าง มวล. และ สกว.
- ประทีป พิษทองกลาง. (2555). ตลาดเก่า: ทุนวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน.
วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 42(2), (100-124).
- ประเวศ วะสี. (2559). *พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอ
จดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภาสวรรณ วัชรดำรงศักดิ์ และคณะ. (2561). *การพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านทรัพยากรทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- มนรัตน์ ใจเอื้อ. (2559). รูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม: ชุมชนบางหลวง ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 12(3), (12-23).
- สรวิศ รุ่งโรจนารักษ์. (2562). *สัณฐานเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์บางรัก กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพภาค). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สันติ ศรีสวนแดง. (2563). สถานการณ์ ศักยภาพ และแนวทางในการจัดการสุขภาพชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก: กรณีศึกษาสมุนไพรรักษาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *วารสารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข*, 18(2), (405-418).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2548). *สานฝัน...ด้วยการคิด*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม
- สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2562). *แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2561-2565)*. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2554). *ABC : การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุนันทา โอศิริ และคณะ. (2562). *การพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนของชุมชนกลุ่มแม่น้ำบางปะกงบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ระยะที่ 1 สร้างพลังจากรากฐานทางวัฒนธรรม จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมและค้นหาพื้นที่ทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2549). *การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อารีวรรณ หัสติน. (2563). การจัดการทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านไทยพวน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(1), (331-344).
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2563). *การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก*. สืบค้น วันที่ 2 มีนาคม 2565 จาก https://region3.prd.go.th/region3_ci/topic/news/21217
- Bloom, B . (1956). *Taxonomy of education objectives handbook I: Cognitive domain*. New York : David McKay Company
- Bourdieu, P. (1986). *The form of capital*. New York, NY: Greenwood Press.
- Cooper, H. & Hedges, L.V. (1994). *Research Synthesis as a Scientific Enterprise*. New York: Russell Sage Foundation.
- Gilson, L. (2014). Qualitative research synthesis for health policy analysis: what does it entail and what does it offer?. *Health Policy and Planning*, 29(3), (1-5).
- Good, C.V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw-hill Book.
- Griswold, W. (2004). *Cultures and Societies in a Changing World*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Kanjana kaewthep and Somsuk Hinwiman. (2008). *The Concept of Economics Politics and Communication Studies*. Bangkok: Pappim.
- Marzono, Robert J. (2001). *Designing A New Taxonomy of Education Objective*. California: Corwin Press.
- Russell, David H. (1956). *Children's Thinking*. New York: Oinn and Company.
- Storey, John. (1999). *Cultural Consumption and Everyday Life*. London: Arnold.
- Sukjaroen, N. and Yoonisil, W. (2014). Meta-Analysis and Meta-Synthesis. *RMU.J. Humanities and Social Sciences*, 8(3), (43-56).
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. UK: Cambridge University Press.
- Valentine, J.C. & Cooper, H.(2009). *The Handbook of research synthesis and meta-analysis*. Russell Sage Foundation. New York.
- Watson. G and Glazer Z E.M. (1964). *Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal Manual*. New York : Brace and World Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เรื่อง

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีด
 ความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจร
 ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อ

- 1) เพื่อสังเคราะห์การจัดการทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 - 2) เพื่อสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 - 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
 ที่อยู่.....
 ตำแหน่ง.....
 วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเพื่อวิเคราะห์ผลสรุปการวิจัย

เป็นข้อคำถามเพื่อวิเคราะห์ผลสรุปการวิจัยสู่การสังเคราะห์นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์แบบครบวงจรของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ?

1.1) วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยโครงการที่ 1 เป็นอย่างไร ?

1.2) วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยโครงการที่ 2 เป็นอย่างไร ?

1.3) วิเคราะห์สภาพปัญหา/สถานการณ์จากผลการวิจัยโครงการที่ 3 เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

2) จากผลสรุปการวิจัย สามารถวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างไร ?

2.1) จากผลสรุปการวิจัยโครงการที่ 1 สามารถวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชนและองค์กร ที่เกี่ยวข้องอย่างไร ?

2.2) จากผลสรุปการวิจัยโครงการที่ 2 สามารถวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชนและองค์กร ที่เกี่ยวข้องอย่างไร ?

2.3) จากผลสรุปการวิจัยโครงการที่ 3 สามารถวิเคราะห์สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อวัด ชุมชนและองค์กร ที่เกี่ยวข้องอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

3) องค์กรความรู้ที่เกิดสังเคราะห์จากการวิจัยทั้ง 3 โครงการ ได้องค์ความรู้อะไรบ้างและสามารถนำไปใช้ได้อย่างไร ?

.....

.....

.....

 4) จากผลการสังเคราะห์งานวิจัยของท่าน ท่านมีแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทาง
 พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของวัด ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในอนาคตได้อย่างไร ?

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ท่านมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากการวิจัยอย่างไร ?

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความกรุณาตอบแบบสอบถามสัมภาษณ์

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระมหาสกุล มหาวีโร, ผศ.ดร.
ตำแหน่ง	:	หัวหน้าโครงการวิจัยชุด , หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ 1
ประวัติการศึกษา	:	ปร.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ศศ.ม. (การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศน.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. Phasina Tangchuang, Chatchai Sirikunpan, Phramaha Sakun Thiangchai, Phramaha Weerasak Phala. The futuer of work in ASEAN : A Matter of sustainability. Bergamo (Italy). 11-12 November 2016 Piazzale Sant' Agostino. N.2 2. ชาลี ภัคดี, พศิน แดงจวง, ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์, พระครูวิฑิต ศาสนาทร, พระมหาสกุล มหาวีโร. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์โดยวิถีโครงการงานเพื่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน. วารสารบัณฑิตศาสตร์. 17(1): 53-66.
ผลงานการวิจัย	:	1. พระมหาสกุล มหาวีโร. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ล้านนา. 2. พศิน แดงจวง, ชาลี ภัคดี, ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์, พระมหาสกุล มหาวีโร. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างไทยและเวียดนาม.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.
ตำแหน่ง	:	หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ 2
ประวัติการศึกษา	:	ปร.ด. (การบริหารการพัฒนา) มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ร.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศษ.ม. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี. (2560). โลกทัศน์ของผู้นำท้องถิ่นที่เอื้อต่อการรองรับกับเศรษฐกิจประชาคมอาเซียนเพื่อพัฒนาชุมชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่. <i>วารสารวิชาการธรรมทรรศน์</i> . 17(3): 13-23. 2. เยื้อง ปั่นเหน่งเพชร, พระครูพิพิธสุตาทร, พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี และสมหวัง แก้วสุฟอง. (2562). รูปแบบการบูรณาการฝึกสมาธิโดยใช้สติปัญญาฐาน 4 กับหลักโยคศาสตร์. <i>วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา</i> . 10(2): 361-375. 3. พระเมธาวิญญโรส (สุเทพ ปสิวิโก), พระมหาวิโรจน์ कुตตวิโร, พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี และสาลินี รักกตัญญู. (2562). รูปแบบการเผยแพร่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. <i>วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์</i> . 8(4): 17-33.
ผลงานการวิจัย	:	1. พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี. (2560). โลกทัศน์ของผู้นำท้องถิ่นที่เอื้อต่อการรองรับกับเศรษฐกิจประชาคมอาเซียนเพื่อพัฒนาชุมชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ 2. พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สิน โดยการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตข้าราชการท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	นางสาวพิมพ์สสร เต็ดขาด
ตำแหน่ง	:	หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ 3
ประวัติการศึกษา	:	ศษ.ม. (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศษ.ม. (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ค.บ. (คณิตศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. ชาลี ภักดี, ฉัตรชัย ศิริกุลพันธ์, พิมพ์สสร เต็ดขาด, เขมินทร ตันธิกุล. (2563). การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักไตรสิกขา ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน. <i>วารสาร มจร วิชาการล้านนา</i> , 9(2), 46-54. 2. อุเทน ลาพิงค์, ทิตติยา มั่นดี, พิมพ์สสร เต็ดขาด, เขมินทร ตันธิกุล และสรวิศ พรหมลี. (2560). แนวทางพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. <i>วารสารวิชาการธรรมทรรศน์</i> , 19(2): 61-70.
ผลงานการวิจัย	:	1. พิมพ์สสร เต็ดขาด. (2564). การพัฒนาศักยภาพการสอนเชิงปฏิบัติการรายวิชาเศรษฐศาสตร์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา